

הפוליטיקה של זכויות להט"ב: בין (הומו) נורמטיביות ו(הומו) לאומיות לפוליטיקה קווירית

אייל גרוס*

פסק הדין בעניין הבית הפתוח הוא נקודת מפנה הן בהקשר של ההכרה בשוויון לקהילה הגאה והן בדרך שבה אימץ בית המשפט העליון את השיח בדבר זכויות להט"ב כמסמנות של ישראל כדמוקרטיה ליברלית ומבחינות אותה ממדינות אחרות. המאמר בוחן את הפוליטיקה של זכויות להט"ב בישראל, תוך בחינה ביקורתית של המונחים 'הומונורמטיביות' ו'הומולאומיות': הומונורמטיביות תוארה כפוליטיקה מינית נאו-ליברלית, שאינה מאתגרת את המוסדות ההטרונורמטיביים הדומיננטיים ומעוגנת בביות וצרכנות; הומולאומיות תוארה כהומונורמטיביות לאומית, שבמסגרתה הומואים 'מבוימים' מספקים תחמושת ללאומיות. הדיון בהומולאומיות מצביע על תהליך שבו ההומו נהפך ממי שנתפס כאיום על המדינה ועל ביטחונה למי שנחשב כמשולב בה ומבחין אותה, על ידי הסובלנות שמופנת כלפיו, ממדינות אחרות. הומונורמטיביות והומולאומיות הן תנאים מקדימים לפינקווישינג' – השימוש בזכויות להט"ב לתעמולה. המאמר מצביע על הצורך בתפיסות לא רדוקטיביות של הקשר בין הומולאומיות, הומונורמטיביות ופינקווישינג, כמו גם על הסתירות בתוך הרעיון של הומונורמטיביות בין ביות לבין צרכנות.

* תודות לעפרי אילני, לעופר גז, לאלון הראל, להדי ויטרבו, לנטע זיו, לעמליה זיו, ליובל יונאי, לחן משגב, לרותי פרסר, לחגי קלעי ולאיריס רחמימוב על הערותיהם המועילות לגרסה קודמת של המאמר. תודה מיוחדת ליהודה גור על עבודת המחקר המצוינת והמסורה. גלגולים של הדברים הוצגו בכמה פורומים במשך שנים מספר, ואני רוצה להודות למשתתפיהם על ההערות המועילות: סדרת הרצאות על ישראל: היבטים היסטוריים, פוליטיים וחברתיים, אוניברסיטת אוקספורד (נובמבר 2009); סמינר על משפט, ספרות וחברה בישראל, אוניברסיטת הרווארד (פברואר 2010); כנס סקס אחר 10 – הכנס השנתי ללימודים להט"ביים וקוויריים, אוניברסיטת תל-אביב (מאי 2010); הקולוקוויום של המרכז למשפט, מיניות ומגדר, אוניברסיטת קולומביה (אוקטובר 2010); כנס על לאומיות מינית, אוניברסיטת אמסטרדם (פברואר 2011); סדרת הרצאות על זכויות ליברליות וסבל קווירי בהקשר טרנסלאומי של התכניות ללימודים להט"ביים, אוניברסיטת סירקוז (אפריל 2011); כנס על לימודים להט"ביים/קוויריים, אוניברסיטת סירקוז במדריד (יולי 2011); הכנס השמיני של האגודה הבינלאומית ללימודי מיניות, תרבות וחברה, התקיים באוניברסיטת מדריד (יולי 2011); כנס על ממשלה ללא מדינה: ממשלתיות בעולם גלובאלי, התקיים באוניברסיטת תל-אביב (יוני 2012), כנס על "הומולאומיות ופינקווישינג" התקיים באוניברסיטת CUNY (אפריל 2013).

הרצח בברנוער היה נקודת מפנה בפוליטיקה של זכויות להט"ב. התגובות לו סימנו את עליית ההומולאומיות החדשה, אך גם את התחזקות הביקורות עליה בצורה שיצרה פיצולים בקרב פעילים. המאמר מצביע על ה'עסקה' שהתקמה בצל הרצח בין הממסד הגאה לממסד הלאומי, ומצביע על המשבר של הפוליטיקה הקווירית. כתגובה לעליית ההומונורמטיביות וההומולאומיות התחזקה פוליטיקת הזהות של הקבוצות המודרות ממנה, והפוליטיקה הקווירית כפוליטיקה שמערערת על תפיסות מהותניות של זהות נמצאת במשבר. הרעיון הקווירי נהפך לעתים לעוד זהות ("ק") במרק האלפבית, על חשבון הפוטנציאל הביקורתי והאפקטיביות שלו.

*First they ignore you...
Then they laugh at you...
Then they fight you...
Then you WIN.*
(Gandhi)

*Workers of the world UNITE,
you have nothing to lose but your chains*
(Karl Marx)

שני הציטוטים הופיעו כציטוטים אהובים בדף הפייסבוק של ניר כץ ז"ל

מבוא

בספטמבר 2010 נתן בית המשפט העליון את פסק דינו בערעור של הבית הפתוח בירושלים לגאווה ולסובלנות (להלן: הבית הפתוח). הבית הפתוח ערער על פסק הדין של בית המשפט לעניינים מנהליים בירושלים, שבו נדחתה עתירתו נגד עיריית ירושלים בגין דחיית בקשותיו לקבל תמיכה כספית לפעילויות שקיים בשנים 2005-2007. הבית הפתוח טען כי הקריטריונים שקבעה עיריית ירושלים לקבלת תמיכות הציבו מכשול בלתי-עביר בפני קהילת הלהט"ב, הומואים, טרנסג'נדרים וביסקסואלים (להלן: להט"ב)¹ בירושלים, שאותה הוא מייצג.² בית המשפט העליון ציין שהתקיימו בין הצדדים כמה הליכים משפטיים בנוגע לתמיכה עירונית, לאחר פניות קודמות של הבית הפתוח. במסגרת הליך קודם קיבלה העירייה את המלצת בית המשפט להעניק תמיכה לבית הפתוח אך מאוחר יותר שבה העירייה ודחתה בקשות תמיכה שלו;³ גם לאחר שנקבעו קריטריונים לחלוקת כספים שבו ונדרחו בקשותיו.⁴ הבית הפתוח טען שדחיית בקשותיו מבוססת על הקריטריונים למתן תמיכה שקבעה העירייה, המבוססים כשלעצמם על שיקולים זרים ופסולים שמטרתם הדרת הקהילה הגאה מהפעילות הציבורית בירושלים. עוד טען הבית הפתוח כי גם מבחינת מבחן התוצאה הקריטריונים שקבעה העירייה מביאים לאפליה עקיפה של הקהילה הגאה ולהדרתה.⁵

כפסקתו התבסס בית המשפט העליון על חוק יסודות התקציב,⁶ הקובע כי על רשויות הציבור לנהוג בחלוקת תקציביהן בשוויון ובסבירות, תוך יצירת קריטריונים ברורים, שקופים וענייניים המקיימים ערכים אלו.⁷ השופט עמית כתב, כי אפליה על רקע נטייה מינית מבוססת על שיוך קבוצתי 'חשוד'

ועל כן היא כלולה ב"גרעין הקשה" של הזכות לשוויון – ומכאן, בהשאלה מהמשפט האמריקני, יש להפעיל את "מבחן המיון החשוד"⁸. "המשפט הישראלי בעניינה של הקהילה הגאה", ציין עמית, "משקף את השינויים והתמורות שחלו במהלך השנים בחברה הישראלית". לדבריו, "עמדתה של החברה בישראל היא כי על הדין להתייחס לנטייה מינית באינדיפרנטיות [...] קיימת הסכמה רחבה כי אין להצר את צעדיהם של חברי הקהילה הגאה או להפלותם לרעה"⁹. להוכחת דבריו סקר עמית את ההתפתחויות העיקריות בחקיקה ובפסיקה בתחום זה בישראל,¹⁰ וציין שלאור התפתחויות אלו כבר אין מדובר ב"איים" של זכויות כי אם ב"תפיסה חוקתית כוללת של הזכות שלא להיות מופלה מחמת נטייה מינית". עקב מיקומה של אפליה מטעמים אלה בגרעין הקשה של איסורי אפליה, יש לבחון אותה בקפידה, גם מתוך התחשבות בעובדה שמדובר בקבוצה חלשה יחסית מבחינה פוליטית, שיש כלפיה סטיגמות, דעות קדומות וסטראוטיפים שליליים.¹¹ על רקע זה נפסק שאפשר להבין את בסיס החשד של הבית הפתוח לאפליה מכוונת מצד העירייה. תורמות לכך התנהלות העירייה במשך השנים, התבטאויות פומביות של ראש העירייה הקודם נגד פעילות הבית הפתוח, והעובדה שעירייתו של ערים גדולות אחרות בישראל תומכות בפעילות לרווחת הקהילה הגאה.¹²

בבחינת הטענות הספציפיות נפסק כי חלק מבקשות התמיכה שהגיש הבית הפתוח אכן נדחו בצדק,¹³ אך הדרישה שגופים קהילתיים יפעלו באזור גאוגרפי מסוים על מנת לקבל תמיכה, היא מפלה ולא נותנת מענה לצרכים ייחודיים של קהילות "מפוזרות".¹⁴ על כן הורה בית המשפט לעירייה לשלם לבית הפתוח סכום של 100 אלף ש"ח עבור תמיכה במסלול המרכזים הקהילתיים עבור כל אחת מהשנים 2005–2008.¹⁵

פסק הדין בעניין הבית הפתוח חשוב בשל ההכרה שהוא נתן לזכות מקיפה לשוויון ולאיסור אפליה על רקע נטייה מינית ובשל הכרתו בקהילה הגאה כ'קבוצה חשודה' לצורך זה. חשובה גם קביעת בית המשפט שלפיה דעה שלילית כלפי הקהילה הגאה לא יכולה להצדיק את הפלייתה. אם כן, פסק הדין קובע קביעות שאפשר לכתות 'ליברליות' בקשר לקהילה הגאה ולזכויותיה – ובצדן הוא מגלם ממדים נוספים של השיח הנוכחי בישראל בהקשר זה. במסגרת הדיון בשינויים שחלו במשפט ובחברה הישראלים ביחס לקהילה הגאה ציין השופט עמית את הדברים הבאים:

לא למותר לציין כי ההתייחסות לחברי הקהילה הגאה היא אחד המדדים להיותה של מדינת ישראל מדינה ליברלית-דמוקרטית, להבדיל מהמצב ברובן-ככולן של מדינות המזרח התיכון הקרובות והרחוקות, בהן נרדפים חברי הקהילה הגאה, על ידי השלטונות והן על ידי החברה (ונוכחי את דבריו הבלתי נשכחים של נשיא איראן אחמדינז'אד שטען שבאיראן אין כלל הומוסקסואלים, בעוד שבכית המשפט העליון של אנגליה תלויה ועומדת עתירה של הומוסקסואל איראני נגד הרשויות באנגליה המבקשות להשיבו לארצו, בגדרה הוא מבקש מקלט באנגליה מחשש לחייו אם ישוב לאיראן).¹⁶

בדברים אלו אימץ השופט עמית שיח נפוץ המשתמש בזכויות הקהילה הגאה כדי למתג את ישראל כדמוקרטיה ליברלית, בעיקר אל מול שכנותיה. כפי שמאמר זה יראה, דבריו של השופט עמית מייצגים את הפוליטיקה של זכויות להט"ב ושל חירות מינית בישראל באופן רחב יותר, ככזו שבאה לידי ביטוי בניסיון של ישראל למתג את עצמה כידידותית להומואים (gay friendly), ולכן גם כמדינה מערבית, מתקדמת, דמוקרטית וליברלית, אל מול מדינות איסלמיות וערביות המקיפות אותה במזרח התיכון (במקרה זה – איראן), הנתפסות כהומופוביות ולמצער פרימיטיביות. בהקשר זה מעניין לשים לב לחוות הדעת של השופטת חיות, שהצטרפה לפסק הדין של השופט עמית. השופטת חיות ציינה כי המשפט הישראלי אמנם התפתח בנושא אך "קשה להסתפק בהקשר

זה בעובדה" – שאותה ציין השופט עמית – "כי המשפט שלנו ליברלי יותר משל שכנינו במזרח התיכון". השופטת חיות אזכרה את מעשה הדקירה במצעד הגאווה בירושלים בשנת 2005¹⁷ ואת הרצח בברנוער בתל-אביב בשנת 2009:¹⁸ "נראה כי תופעות של שנאה כלפי חברי הקהילה הגאה אשר לעיתים מתורגמות לאלימות קשה ואף למעשים של רצח וניסיונות לרצח מצביעות על כך שעוד ארוכה הדרך עד להטמעה ראויה של ערכים מוגנים אלה בציבוריות הישראלית".¹⁹

אם כן, להבדיל מנרטיב ההתקדמות או הקדמה בפסק הדין של השופט עמית, שהשווה בין ההתקדמות בישראל הליברלית-דמוקרטית למתרחש במדינות שכנות – באופן שביקש להדגיש כי ישראל היא דמוקרטיה ליברלית שמכבדת זכויות אדם בכלל ואת זכויות הקהילה הגאה בפרט – פסק הדין של השופטת חיות הזכיר שעל אף ההתקדמות המשפטית, גם בישראל יש הומופוביה אלימה. מאמר זה יבחן את הפוליטיקה של זכויות להט"ב בישראל – בין היתר בפסק הדין בעניין הבית הפתוח – ובפרט את האפקטים של הרצח בברנוער על פוליטיקה זו. במסגרת הדיון אשתמש במקרה הישראלי כדי לבחון בעין ביקורתית את המונחים 'הומונורמטיביות' ו'הומולאומיות' המופיעים תדיר בשיח העולמי של השנים האחרונות על זכויות להט"ב ופוליטיקת להט"ב.²⁰ לפי דאגן, הומונורמטיביות ההומונורמטיביות החדשה כפוליטיקה מינית נאו-ליברלית, שלא מאתגרת את ההנחות והמוסדות ההטרונורמטיביים הדומיננטיים אלא מאשרת אותם, תוך כדי שהיא מבטיחה את האפשרות של תרבות גייז מופרטת, כזו שעברה דה-פוליטיזציה ומעוגנת בביות ובצרכנות.²⁰ לפי דאגן, הומונורמטיביות זו כוללת תפיסה צרה של 'שוויון' שמשמעה גישה פורמלית למספר מוסדות בעלי אופי משמר, וכן תפיסה של 'חירות' שהיא בעצם חסינות המאפשרת קיום של דעות קדומות ואי-שוויון נרחב. כל זאת, בהקשר של תפיסה מינימלית של המדינה הכוללת, בתורה, הפרטה נאו-ליברלית של החיים הרגשיים, הכלכליים והציבוריים.²¹ ג'סביר פואר מתארת את ה'הומולאומיות' כ'הומונורמטיביות לאומית', שבמסגרתה גופים הומואיים 'מבוייתים' מספקים תחמושת לחיזוק הפרויקט הלאומי. היא מתבססת על ההגדרה הנ"ל של דאגן את ההומונורמטיביות כפוליטיקת המין הנאו-ליברלית החדשה, ובהקשר האמריקני מצביעה על עלייתה כקשורה למלחמה בטרור: הומוסקסואלים ה'מבוייתים' משמשים תחמושת לחיזוק הפרויקטים הלאומיים.²² לדבריה, האומה כיום היא לא רק הטרונורמטיבית אלא גם הומונורמטיבית.²³

הדיון על הומולאומיות מצביע על תהליך שבמהלכו נהפך הומוסקסואל ממי שנתפס כאיום על המדינה ועל ביטחונה²⁴ למי שנחשב כמשולב בתוכה, וגם – עבור מדינות מסוימות – כמבחין אותה ממדינות אחרות במידת הסובלנות או הקבלה המופנות אליו. אם כן, הומונורמטיביות והומולאומיות הן גם תנאים מקדימים למה שזכה לכינוי 'פינקושינג',²⁵ קרי: שימוש בזכויות של להט"ב בכלל ושל הומואים בפרט ככלי תעמולה בידי ישראל ומדינות אחרות. במסגרת המאמר אשתמש במונחים אלו אך גם אבחן אותם ביקורתית. מטרת המאמר היא לבחון את הפוליטיקה של זכויות להט"ב בישראל על רקע רעיונות של הומונורמטיביות, הומולאומיות ופינקושינג, ובה במידה להצביע על הצורך לחשוב מחדש על מונחים אלו תוך שימוש בתובנות מהמקרה הישראלי.

בחלק א' של המאמר אמפה בקצרה את ההתפתחות של זכויות להט"ב במשפט הישראלי. חלק ב' ידון בתהליך של ניכוס הזכויות האלו על ידי מדינת ישראל לצורך מיצובה כדמוקרטיה ליברלית. חלק ג' ידון ברצח בברנוער ובתגובות לו, וחלק ד' ידון בעלייה של ההומולאומיות החדשה על רקע הרצח בברנוער. חלק ה' ידון ב'עסקה' החדשה שנרקמה בצלו של הרצח בין ה'ממסד' הגאה והממסד הלאומי, וכן בתגובות ובביקורות לתהליכים אלו ובהשלכות שלהם על הקהילה הגאה. חלק ו' ידון במשבר של הפוליטיקה הקווירית על רקע עלייתה המחודשת של פוליטיקת הזהות, וחלק ז' יעסוק בדילמות העולות מהדיון עבור הפוליטיקה של זכויות להט"ב. חלק ח' יצביע על הצורך לחשוב

מחדש על רעיונות של הומונורמטיביות, הומולאומיות ופינקווינג על רקע הדיון שהתקיים לאורך המאמר, וחלק ט' יציע מחשבות לסיכום הדיון.

במהלך המאמר אטען כי הרצח בכרנוער היה נקודת מפנה בפוליטיקה של זכויות להט"ב בישראל. התגובות לרצח סימנו את עלייתה של ההומולאומיות החדשה – אך גם את התחזקות הביקורות עליה, בצורה שיצרה פיצולים ומאבקים בקרב פעילים להט"ב. בהקשר זה אטען כי בדרך שבה ביקורת זו מתפתחת, הפוליטיקה הקווירית שעשויה הייתה להציע אלטרנטיבות להומולאומיות, להומונורמטיביות ולפינקווינג נמצאת במשבר על רקע ההתחזקות של פוליטיקת הזהות של קבוצות מודרות, בצורה שעשויה להתרחק מהפוטנציאל הרדיקלי ואולי מהאפקטיביות של הפוליטיקה הקווירית. כמו כן אצביע על הצורך בתפיסות חדשות ולא רדוקטיביות של הקשר המורכב בין הומולאומיות, הומונורמטיביות ונאו-ליברליזם כמו גם של ניתוח הפינקווינג; כפרט אצביע על הצורך לעמוד על הסתירות בעצם הרעיון של הומונורמטיביות. אעמוד גם על הדרך שבה ביקורת הפינקווינג מייצרת לעתים תמונת ראי של מה שהיא מבקרת, ועל הצורך במחשבה קווירית כמחשבה ביקורתית הנעדרת לעתים מהדיון הרדיקלי.

א. זכויות להט"ב בישראל: בין דת, מדינה ולאום

ההתפתחות המהירה יחסית של זכויות הומואים ולסביות בישראל בשנות התשעים ובשנות האלפיים, שמאבקים משפטיים מילאו בה תפקיד מרכזי, ראויה לניתוח מפורט משל עצמה.²⁶ פסק הדין בעניין הבית הפתוח סוקר את הממדים המשפטיים של התפתחות זו,²⁷ שנקודת המוצא לה היא ביטול הסעיף בחוק העונשין שאסר על משכב עם אדם "שלא כדרך הטבע" ופורש כאוסר "משכב זכר".²⁸ נקודת ציון חשובה אחרת הייתה הוספת האיסור על אפליה על רקע נטייה מינית לחוק שוויון הזדמנויות בעבודה בשנת 1992.²⁹ הייתה זו הוראת החוק החקוקה הראשונה שאסרה על אפליה על רקע זה, ובעקבותיה נחקקו הוראות דומות בחוקים אחרים לאיסור אפליה.³⁰ הוראה זו עמדה במרכז הפסיקה של בית המשפט העליון בתביעה של הדייל יונתן דנילוביץ' נגד חברת אל-על,³¹ שהיה פסק הדין הראשון של בית המשפט העליון שעסק באיסור אפליה על רקע נטייה מינית. בפסק הדין נקבע כי על מעביד להעניק לעובדים שיש להם בני זוג מאותו מין את אותן הטבות הקשורות בעבודה שהוא מעניק לבני זוג ממין שונה. לפסק דין זה הייתה השפעה רבה על הפסיקה שבאה אחריו והרחיבה את ההכרה בבני זוג מאותו מין.³² מתוך הפסיקה המאוחרת של בית המשפט העליון, שהייתה חלק מהתהליך, יש להזכיר במיוחד את הפסיקה שהכירה באפשרות של הורות משותפת של בנות זוג מאותו מין,³³ ואת זו שקבעה שיש לרשום במרשם האוכלוסין הישראלי נישואין של בני זוג ישראלים מאותו מין שנישאו בחו"ל.³⁴

כדי להבין את הקשר המורכב בין זכויות בתחום זה לבין דת, מדינה ולאום יש להביא בחשבון כמה גורמים. לעתים ההתקדמות המהירה שחלה בתחום בישראל מעוררת תהיות: כיצד, במדינה שבה הדת ממלאת תפקיד כה מרכזי ובפרט בכל הקשור לתחום המעמד האישי, זכו הומואים ולסביות להכרה מהירה יחסית ומוצלחת יחסית בזכויותיהם. לטענתי, הומואים ולסביות זכו להצלחה במאבקהם דווקא בשל המונופול של המסד הדתי על נישואין וגירושין. בגלל שבישראל אפשר להינשא ולהתגרש רק על פי הדין הדתי ורק במסגרת המוסדות הדתיים המוכרים על ידי המדינה, שבהקשר היהודי מוגבלים למוסדות האורתודקסיים,³⁵ הצורך באלטרנטיבות – בעיקר חילוניות – לנישואים הדתיים המונופוליסטיים התקיים במשך שנים רבות אצל בני זוג ממין שונה שלא רצו או לא יכלו להינשא ברבנות. האחרונים כוללים בני זוג מדרתות שונות או בני זוג שההלכה מגבילה

את אפשרותם להינשא. צורך זה הביא לכך שמוסד הידועים בציבור מצד אחד³⁶ ומוסד נישואי קפריסין³⁷ מצד שני התפתחו במשפט ובחברה הישראלים וקיבלו מעמד חזק עד כדי כך, שכאשר בני זוג מאותו מין החלו להיאבק על זכויותיהם הם יכלו להיכנס לתבניות המשפטיות שהתבססו עד אז בצורות מצורות שונות של הכרה בזוגיות אלטרנטיבית למוסד הנישואין בישראל. כך, בפסיקה שהמשיכה והרחיבה את פסק דין דנילוביץ', הוכרו בני זוג מאותו מין כזכאים להגנה משפטית גם ללא נישואין על פי המודל של ידועים בציבור³⁸; ובפסיקה שעסקה במעמד של בני זוג מאותו מין שנישאו בקנדה – שם מוכרים נישואים כאלו – נפסק שיש לרשום אותם כנישואים במרשם האוכלוסין בישראל³⁹ בהסתמך על הפסיקה שעסקה בנישואי קפריסין.⁴⁰ אמנם, כדי להגיע להישגים אלו היה צורך במאבקים משפטיים, אך אלו הסתיימו בניצחונות בבית המשפט העליון. בכך אין כדי לומר שהמאבקים המשפטיים הצליחו תמיד. שופטים בערכאות נמוכות סירבו לעתים להכיר בבני זוג מאותו מין גם אחרי התפתחויות אלו,⁴¹ וחוסר-שוויון קיים ברמת החקיקה בכל הנוגע לנגישות למוסדות כמו מוסד הנישואין בארץ, לזכויות שעדיין קשורות במוסד זה בלבד ולמוסדות הקשורים להורות כמו פונדקאות⁴² ואימוץ.⁴³

רותי קדיש טענה בצדק כי להצלחה תרם גם אופי המאבק, שהתמקד ב"חיילים ואמהות": בלט המאבק של הומואים לשירות צבאי שוויוני (כלומר: למען הזכות להיות חיילים) ושל לסביות למען הזכות להיות אמהות. בכך ביקשו הומואים ולסביות להשתתף בתפקידים שיעדה הצינונת לגברים ולנשים.⁴⁴ במובן זה אכן אפשר לומר שבממדים רבים, המאבקים לשוויון שימרו ולא ערערו את הסדר החברתי הקיים, והבטיחו זכויות בעיקר למי שרצה ויכול היה להשתתף בו, הן בהקשר של המאבקים להכרה בתא המשפחתי והן בהקשר של המאבק לשוויון בשירות צבאי. דיון מעמיק בשאלת המתח בין האופי המשמר של מאבקים אלו – כמתנה זכויות בהשתייכות למוסדות שהם חלק מהסדר החברתי הקיים – לבין האופי הטרנספורמטיבי שלהם – במובן הפוטנציאל שלהם לשנות את המוסדות האלו עצמם – יחרוג ממסגרת מאמר זה,⁴⁵ אך חשוב לעמוד על מיקוד המאבקים במוסדות בעלי מעמד מרכזי באתוס הלאומי-הציוני, כמו הצבא והמשפחה, כדי להבין את התפקיד שזכויות בהקשר זה החלו למלא בהמשך, על הציר של הומונורמטיביות, הומולאומיות ופינקווינינג. כך, למשל, בעוד הרעיון של תא משפחתי המבוסס על זוג גברים או זוג נשים מערער על הסדר החברתי הפטריארכלי-הטרנסוקסואלי, הבנוי על חלוקת התפקידים המגדרית במשפחה ובהתאם גם בעולם העבודה, בה בעת הוא גם מאשר את הסדר החברתי המשפחתי של זוגיות והתניית זכויות בה. נוסף על כך, גם העובדה שחלק ניכר מההתנגדות למתן זכויות ללהט"ב הגיע מאישי ציבור המזוהים עם הממסד הדתי והחרדי תרמה למיצוב המסוים של המאבק הזה: מצד אחד הקשתה ההתנגדות הדתית על האפשרות לחוקק חקיקה פרוגרסיבית בשל המבנה הקואליציוני, מהצד האחר היא סימנה את הנושא כנושא מובהק של ליברליות וגם של אנטי-דתיות. כך נהפך הנושא לאחד המסמנים המרכזיים של המאבק למען דמוקרטיה ליברלית בישראל.⁴⁶

ב. ניכוס זכויות גייז בישראל כעלה תאנה לדמוקרטיה הישראלית

כדי להבין את התפקיד של זכויות גייז ושל התמיכה בהן, כמסמנים כלפי פנים וכלפי חוץ של דמוקרטיה וליברליות בישראל, יש לעמוד על הפער בין התדמית של ישראל כדמוקרטיה ליברלית (בין שהיא קיימת ובין שישיראל מבקשת לקדם אותה) לבין המציאות, שבה קשה למקם את ישראל בקלות בתוך מודל זה. לא זה המקום למנות את כל הבעיות בדמוקרטיה הישראלית, אך צריך להזכיר שגורמים מגורמים שונים מעקרים את היסודות הבסיסיים ביותר של דמוקרטיה, לרבות – בהקשר

Where In The Middle East Can Gay Officers Serve Their Country?

Only in Israel

In a democracy, positions of leadership and political office are open to all citizens, no matter their race, religion, or sexual orientation.

The Israeli Declaration of Independence guarantees all citizens freedom of religion, conscience, language, education, culture, and equal access to holy sites.

Support Democracy. Support Israel.

blueStarPR
The Israeli Top Team
www.bluestarpr.com

תמונה מס' 1 (המקור: www.bluestarpr.com/military-gay-rights-israel.html)

של השטחים הכבושים – הסכמת הנשלטים, בחירות חופשיות ושוויון אזרחי. על פי רוב, המשטר החל בישראל ובעיקר בשטחים הכבושים מקצה זכויות על בסיס אתני ולא אזרחי; מה גם שכיבוש צבאי ארוך טווח כולל נישול ואפליה קשים של האוכלוסייה הנתונה תחתיו.⁴⁷ בדיון על אופייה של ישראל הצביעו חוקרים על אי-התאמתה למודל הדמוקרטי הליברלי, לא רק בשל המתרחש בשטחים אלא גם בשל האופי האתני של המדינה אפילו בתחומי הקו הירוק, ועל היותה דמוקרטיה אתנית⁴⁸ או, בעיני מי שראה מושג זה כאוקסימורון, "אתנוקרטיה".⁴⁹ אם כן, את המקום שממלאים זכויות גייו בניסיונות המיצוב והמיתוג של ישראל כדמוקרטיה ליברלית יש להבין על רקע זה ועל רקע הביקורת על מדיניות ישראל בתחום זכויות אדם.

התהליך שבו זכויות גייו ממלאות תפקיד מרכזי במיתוג של ישראל, פנימה והחוצה, כדמוקרטיה ליברלית – במילות השופט עמית: כ"אחד המדרים להיותה של מדינת ישראל מדינה ליברלית – דמוקרטית" – נמשך זה שנים אחדות. במישור הבינלאומי, מאז סוף שנות התשעים אפשר היה

לראות אימוץ של זכויות גייז על ידי משרד החוץ וקונסוליות ישראליות לשם יחסי ציבור. בשנים האחרונות תופעה הזו התגברה וגם תועדה.⁵⁰ במשך השנים התקיימו פעילויות כמו פרסום עלונים רשמיים של משרד החוץ המפרטים את זכויות הגייז בישראל,⁵¹ אירועים כמו אלו שארגנה הקונסוליה בסן פרנציסקו תחת השם Out in Israel,⁵² ופעילויות של ארגוני שתדלנות פרו-ישראלית שבמוצהר משתמשים בנושא הגאה כדי לנסות לשפר את מעמדה של ישראל בעולם. האסטרטגיה המוצהרת היא פנייה לנושאים שונים מהסכסוך הישראלי-פלסטיני ובפרט לנושא הגאה כדי לגייס תמיכה בישראל, בעיקר מקהלים ליברליים הנוטים לתמוך בפלסטינים, אך חשיפתם לנושא הגאה עשויה לשפר את התדמית הבין-לאומית של ישראל. כזה הוא, למשל, פרויקט iPride שהקים הארגון העוסק בשתדלנות לטובת ישראל Stand With Us.⁵³ פרויקטים נוספים מנסים את הנושא הגאה לטובת התעמולה הישראלית וניסיונות המיתוג מחדש של ישראל.⁵⁴ בנושא מעורב גם משרד החוץ, המעוניין לגייס את הקהילה הגאה כדי להסביר את ישראל מחד גיסא⁵⁵ ולהכפיש את איראן מאידך גיסא.⁵⁶ גם אם קמפיין התיירות הגאה דורש דיון נפרד,⁵⁷ ההשקעה הממשלתית בו⁵⁸ מעידה על העובדה שהמדינה מתייחסת לנושא הגאה כחלק מהמיתוג של ישראל. אם כן, כל הניסיונות הללו נעשים כדי להציג את ישראל כדמוקרטיה ליברלית, לנסות לזכות באהדה – בעיקר מחוגים ליברליים שלעתים קרובות מבקרים את ישראל – ולנגח את העולם הערבי והמוסלמי, בעיקר הפלסטינים ואיראן. במובן זה נהפך הנושא הגאה לכלי תעמולה בידי ישראל (ראו תמונה מס' 1).

כך, למשל, בנאומו של ראש הממשלה בנימין נתניהו בעצרת הכללית של האו"ם בשנת 2009 דיבר נתניהו על רדיפת הומואים באיראן;⁵⁹ גם בדבריו לאחר המשט לעזה קרא לפעילי שלום ללכת "למקומות בהם באמת מדכאים נשים, תולים הומוסקסואלים בכיכרות, מקומות שבהם אין זכויות אדם. לכו לטהרן. לכו לעזה", והוסיף ש"כל מי שזכויות האדם באמת חשובות לו צריך לתמוך בישראל הדמוקרטית והליברלית".⁶⁰ זוהי דוגמה מובהקת לניסיון להסיט את הדיון מהפרות של זכויות אדם על ידי ישראל בשטחים, תוך שימוש בזכויות להט"ב – ונשים – כעלה תאנה לדמוקרטיה הישראלית, וברוח הדברים של השופט עמית בבג"צ הבית הפתוח, להציג את ישראל כדמוקרטיה ליברלית, להבדיל משכנותיה ובפרט הפלסטינים ואיראן. דוגמה בולטת נוספת הייתה ההופעה של שגריר ישראל בארצות-הברית, מייקל אורן, בפודיום השוויון בפילדלפיה.⁶¹ בדבריו שם ובריאיון עיתונאי שנתן באותה הזדמנות אמר אורן ש"ישראל תמיד הייתה מחויבת לזכויות גייז ושלחמה למעןן אף לפני 1967"⁶² – כך אמר, תוך התעלמות מהחקיקה שהייתה בתוקף עד 1988 ומהעובדה שישראל כמדינה לא פעלה בנושא, ודאי לא בתקופה שאליה התייחס. בנאום מאוחר יותר אורן אף הרחיק לכת וטען שהכרזת העצמאות של ישראל מ-1948 כוללת מפורשות איסור אפליה על רקע נטייה מינית.⁶³ כמתואר לעיל, רק בשנות השמונים והתשעים חלו שינויים בתחום זה, בעקבות פעולה מאומצת של פעילי הקהילה ומספר מצומצם של פוליטיקאים שתמכו בה.⁶⁴

מקומן של יזמות הסברתיות פרו-ישראליות בהקשר זה לא נפקד גם מהמדיה החברתית. כך, למשל, פרסם דובר צה"ל בדף הפייסבוק שלו תמונה⁶⁵ של שני חיילים הולכים יד ביד בחודש הגאווה, תוך ציון שצה"ל מעניק יחס שוויוני לחייליו.⁶⁶ בדעיבר התפרסם שהתמונה הייתה מבוימת;⁶⁷ משרד החוץ הפיץ בדף הפייסבוק שלו תמונה של השלט המברך את הבאים לירושלים שנצבע בצבעי דגל הקשת לרגל מצעד הגאווה, אך בהמשך התברר שהצביעה היתה יזמה פרטית ושלא רק שצבעי הקשת נמחקו, אלא אף נפתחה חקירה משטרתית בנושא;⁶⁸ בתקרית מביכה הופץ סרטון וידיאו שתיאר פעיל גיי שביקש כביכול להצטרף למשט של תמיכה בפלסטינים אך נדחה בשל היותו גיי – תוך שהנושא משמש לנגח את הפלסטינים ולהציג כאילו תמיכה בהם עומדת בסתירה לזכויות אדם.⁶⁹ עד מהרה התברר שהסרטון מזויף ושהפעיל הוא שחקן ישראלי שמעולם לא ביקש להצטרף למשט זה.⁷⁰

בין שמדובר בפעילות מאורגת של יחסי ציבור הזוכה להצלחה ובין שמדובר ביוזמות שמוגזכות עד מהרה, אנו עדים לא רק לשימוש בזכויות גייז ליחסי ציבור המבקשים לסמן את ישראל כדמוקרטיה ליברלית מתקדמת, אלא גם לשימוש בהן כדי להנגיד את ישראל למדינות אסלאמיות המוצגות כהומופוביות. ברמת השיח הגלובלי, השימושים הללו משמשים גם כדי להצדיק את המלחמה בטרור: הם מחלקים את העולם ל'נאורים' אל מול 'חשוכים', וזכויות גייז ממלאות תפקיד כאחד המסמנים של חלוקה זו. ההומונורמטיביות – המתבטאת בשירות הצבאי של הומואים ובחיי המשפחה שלהם, המוכרים באמצעות זכויות משפטיות – היא תנאי מוקדם להומולאומיות וחלק ממנה, ושתייהן דרושות לשימוש התעמולתי בהם, שקיבל את הכינוי "פינקווינג".

שימוש זה על ידי ישראל בזכויות גייז אינו חדש. כבר בשנת 1999, בכהונתו הראשונה של נתניהו כראש ממשלה, שלחה לשכתו מכתב לקונגרס הבינלאומי של ארגונים הומו-לסביים יהודיים ובו הצביעה על הומופוביה שביטא שר ברשות הפלסטינית.⁷¹ מהלך זה בלט – ואף נמתחה עליו ביקורת – עקב העובדה שנתניהו שתק אל מול ביטויים ופעולות הומופוביות של שרים בממשלתו-שלו ועל ידי נשיא המדינה בתקופת כהונתו.⁷² בשנים האחרונות תפס השימוש בזכויות הגייז תאוצה וכיום הוא מתבצע באופן מאורגן יותר; שימוש זה גם מקבל כיום יותר תשומת לב – לרבות אקטיביזם נגדי – ברמה הבינלאומית, שבה זכה כאמור לכינוי 'פינקווינג'.⁷³ המונח נהפך למונח המקובל לתיאור התופעה של שימוש תעמולתי בזכויות גייז, והוא חלק מהדיון הגלובלי בנושא הלהט"ב בישראל.⁷⁴ בחלק ו' למאמר אחזור לדיון בפינקווינג בכלל ובהקשר התוך-ישראלי שלו בפרט.

את ההתעניינות הבינלאומית הגדלה בנושא אפשר לייחס לא רק למהלך המתוכנן והמקיף מהצד הישראלי אלא גם להתעניינות הגוברת בעולם, במיוחד אחרי אירועי ה-11 בספטמבר, בשימוש שמדינות עושות בזכויות גייז; בתפקיד של זכויות גייז כמסמנות כביכול מדינות כ'מודרניות', 'מתקדמות' ו'נאורות' (להבדיל מאחרות) ובניכוסן על ידי המדינה למטרה זו;⁷⁵ ובאופן רחב יותר בקשר בין המדינה להומוסקסואליות במסגרת הדיון על הומולאומיות. במובן זה, הניכוס של ישראל את זכויות הלהט"ב – לא רק בניסיון להלבין את תדמיתה אלא גם בניסיון להצדיק את המלחמה בפלסטינים (כחלק מהשיח הגלובלי של 'המלחמה בטרור'), המוצגת כמלחמה על הערכים ה'מערכיים' של חופש, לרבות זכויות גייז – הינו חלק מתופעה גלובלית רחבה יותר.

אני מכנה תהליך זה 'ניכוס' מאחר שהמדינה נוטלת לעצמה זכויות שהקהילה הגאה בישראל השיגה במאמץ רב, ברוב המקרים אגב התדיינות בבתי משפט תוך התנגדות של נציגי המדינה – ומשתמשת בהן כעלה תאנה לצורכי הסברה ותעמולה על הדמוקרטיה הישראלית. אם כן, המדינה מנפנת בגאווה רבה בזכויות ובהישגים שהושגו – על אף התנגדותה: אמנם, גם בית משפט הוא חלק ממנגווי המדינה אבל התופעה שאנו עדים לה היא שהרשות המבצעת מנפנת בהישגים ובזכויות שהיא בעצם התנגדה להם.

צורה קשה אף יותר של הניכוס, שלא ארון בה בהרחבה במסגרת זו, היא ניכוס של להט"ב פלסטינים באמצעות הצגה לא מבוססת של ישראל כמי שמגנה עליהם ומצילה אותם מפני התנכלות בשטחים הפלסטיניים.⁷⁶

כדי להבין את התנאים שבהם ניכוס זה מתבצע צריך להביט פנימה אל ההתפתחות בתוך ישראל, ולבחון את השינויים שחלו בפוליטיקה של זכויות להט"ב בשנים האחרונות בכלל, ובתפקיד שמילאו בהקשר זה הרצח בברנוער והתגובות אליו בפרט.

ג. הרצח בברנוער

ב-1 באוגוסט 2009 בשעה 22:40 נכנס רוצח רעול פנים למשרדי אגודת הלהט"ב ברחוב נחמני בתל-אביב, שם התקיימה אותה עת פעילות של קבוצת הברנוער. הרוצח ירה לכל עבר והרג את ניר כץ, מתנדב בן 24 שהיה מדריך במקום, ואת ליזו טרובישי, נערה בת 16 שהשתתפה בפעילות. כ-12 משתתפים נוספים נפצעו, חלקם קשה.⁷⁷ הרצח גרם לזעזוע גדול בקרב הקהילה ומחוצה לה, בפרט בשל היותו מופנה כלפי בני נוער במקום שהיה אמור להיות בטוח עבורם. זהותו של הרוצח נשארה עלומה ועדיין אינה ידועה בעת כתיבתן של שורות אלו. הרצח הוליד תגובות רבות: הלם, טראומה וזעזוע בקהילה ומחוצה לה; גינויים של פוליטיקאים מימין ומשמאל, שחלקם התפתחו לתגובות של תמיכה בקהילה; תגובות מחאה ספונטניות כמו מצעד שהתקיים בליל הרצח ועצרת ממלכתית-כמעט שכללה חלק מהפוליטיקאים שהגיבו; פולמוס על שאלת היכולת לדבר על הרצח כאירוע הומופובי בהיעדר ידיעה לגבי הרוצח⁷⁸; ודיון בשאלת הארון של מפורסמים והלגיטימיות של אוטינג או אוטינג מרומז.⁷⁹ בצד התמיכה בקהילה חשף הרצח הומופוביה שבאה לידי ביטוי לא רק ברצח עצמו אלא גם בתגובות של תמיכה בו ברשת,⁸⁰ כמו גם בחשיפה של הקשיים שבהם בני נוער להט"ב נתונים לעתים קרובות אל מול משפחותיהם.⁸¹ כך, למשל, נחשפה הומופוביה משפחתית בקרב חלק ממשפחות הנפגעים, שבאה לידי ביטוי קיצוני כשאחד הפצועים לא יכול היה לחזור לביתו מיד אחרי האירוע בשל החשיפה של נטייתו המינית.⁸² חלק מהתגובות ביטאו 'הומופוביה ליברלית', כלומר: תפיסה המבחינה בין המרחב הפרטי לזה הציבורי, ונוקטת קבלה או שמא סובלנות כלפי הומוסקסואליות התחומה במישור הפרטי. הומופוביה ליברלית זו קיבלה ביטוי בניסיונות לשלול את הקשר בין הרצח לבין הומופוביה בטענה שיייתכן כי הרצח בוצע על ידי אדם בשל נסיבות אישיות, כאילו ירי בלתי-מוכחן על בני נוער להט"ב בברנוער – גם אם בוצע על ידי אדם בודד ששנאתו נעוצה בהיסטוריה הפרטית שלו – יכול להיות מנותק מהמבנים החברתיים של הטרוסקסיוז והומופוביה.⁸³

לצורך מאמר זה ברצוני להצביע על שני אפקטים קשורים של הרצח ברמה הפוליטית. הראשון נוגע לממד החיצוני של יחסי קהילת הלהט"ב עם הפוליטיקה הלאומית והשני נוגע לפוליטיקה הפנים-קהילתית.

ד. עליית ההומולאומיות החדשה אחרי הרצח בברנוער

הרצח בברנוער והתגובות אליו היו, לטענתי, צומת משמעותי ביחסי המדינה והקהילה הגאה בישראל. השינויים שחלו בתחום זה הם חלק מתהליך ארוך טווח, אך הרצח והתגובות אליו היו נקודת מפנה בתהליך זה.

כדי לבחון את הסוגיה צריך לזכור שמבחינה היסטורית ניתנה התמיכה בארץ לקהילה הגאה בעיקר על ידי פוליטיקאים מהשמאל.⁸⁴ ברגעים קשים, כמו בזמן המחלוקת על מצעד הגאווה בירושלים,⁸⁵ התמיכה בקהילה הגיעה רק מפוליטיקאים מהשמאל.⁸⁶ היו חריגים כמו, למשל, ראובן ריבלין מהליכוד שבעבר (וגם בהווה) תמך בקהילה במידה מסוימת, אבל הוא היה היחיד במפלגתו שעשה זאת באופן פעיל. למעשה, כבר לפני הרצח החלו דברים להשתנות. סימן ראשון לתזוזת הנושא ל'מרכז' הפוליטי היה הופעה של שרת החוץ לשעבר ציפי לבני באירועי הגאווה כחודשיים לפני הרצח,⁸⁷ אך הרצח היה נקודת המפנה שבה נהפך נושא הלהט"ב למזוהה גם עם חלקים מהימין הפוליטי. הגינוי האוניברסלי לרצח אפשר לפוליטיקה הימנית הפרו-להט"ב לצאת מהארון, ולפוליטיקאים מהימין לתמוך בקהילה בגלוי ולהיראות כמתייצבים בראש המאבק הגאה. ניסיון

תמונה מס' 2: פוסטר מאירועי הגאווה בתל-אביב, יוני 2012, תמונה זו היתה על השלט המרכזי שניתלה לכבוד אירועי הגאווה בכיכר רבין (צילום: זיו שדה)

העבר לימד שהמקסימום שאפשר היה להשיג על פי רוב מפוליטיקאים אוהדים מהימין הוא הימנעות מתמיכה ביזמות חקיקה הומופוביות, אך האוניברסליות של גינוי הרצח יצרה חלון הזדמנויות עבור פוליטיקאים מהימין לצאת מהארון כתומכים.

התפתחות זו התרחשה בשלב בו הפוליטיקה הלהט"בית - בעיקר הומואית ובמידה מסוימת גם לסבית - הייתה בעלת זיקות לפוליטיקה הלאומית ובמיוחד העירונית. החל משנת 1999 העניקה עיריית תל-אביב חסות למצעד הגאווה; בהמשך היא אף נהפכה למפיקתו הראשית והגיעה לשיא בהקמת המרכז העירוני לקהילה הגאה בתל-אביב, גוף שמחבר בצורה הדוקה בין הממסד העירוני לבין הממסד הקהילתי של להט"ב.⁸⁸ תהליך זה יצר ריכוז של כוח בתפר שבין המרכז הקהילתי, שנהנה מתמיכת העירייה ומנגישות למשאביה, לבין כמה ארגונים קהילתיים שעבדו בצמוד אליו. אם בעבר התבטאה הפוליטיקה ההומואית המיינסטרימית בפוליטיקה נורמטיבית - מצב שעמית קמה כינה "למכור הומו בצלופן"⁸⁹ - הפוליטיקה ההומונורמטיבית החדשה שכללה את המהלך לכדי מצב שאפשר לכנות "פוליטיקה של חבירה אל הממסד". אם כן, ברגעים שאחרי הרצח חברו שתי מגמות: הראשונה - השתכללות של זכויות גייז כעלה תאנה לדמוקרטיה הישראלית וכמסמנים של ליברליות מדומה; והשנייה - עליית הפוליטיקה ההומואית (בעיקרה) הממסדית. האחרונה יכולה להתקיים רק מתוך מקום של נורמטיביות, לא רק מגדרית והתנהגותית אלא גם פוליטית.⁹⁰ למרות שאי אפשר לעשות רדוקציה של העצרת שהתקיימה אחרי הרצח למסר אחד, והיו בה, לצד דוברים מטעם הנפגעים ומשפחותיהם, גם דוברים ביקורתיים שדיברו על הקשר בין דיכויים ואפליות שונים, הרי שאולי עצרת זו סימנה, אחרי כמה שנות חיזור ואירוסין, את הנישואין של הפוליטיקה ההומונורמטיבית והפוליטיקה הלאומית ולכן היתה רגע משמעותי בהתפתחות ההומולאומיות הישראלית. בין המוזמנים לדבר בעצרת בלטו בהיעדרם, פרט לחברת הכנסת לשעבר יעל דיין,

הפוליטיקאים שהביעו תמיכה רבת-שנים בקהילה כמו חברי הכנסת זהבה גלאון ממרצ, דב חנין מחד"ש, שלי יחימוביץ' ממפלגת העבודה ואפילו ציפי לבני, שאמנם דיברה בעצרת קטנה יותר למחרת הרצח⁹¹ אך לא הייתה בין הדוברות.⁹² מנגד, דיברו בה פוליטיקאים מהימין ובהם השרים מהליכוד גדעון סער ולימור לבנת.⁹³ ההשתתפות של נשיא המדינה ושל הפוליטיקאים מהימין בעצרת ייצגה את הפוליטיקה ההומולואמית החדשה: לכאורה, מימוש הפנטזיה של הפוליטיקה ההומואית – הנה עומד בצדה לא רק השמאל אלא מגוון פוליטי רחב בהרבה, המדינה עצמה דרך מוסדותיה הלאומיים. באותה מידה ייצגה העצרת גם מימוש של סיוט, משום שההומולואמיות החדשה כוללת השתכללות של זכויות גייז כעלה תאנה לדמוקרטיה הישראלית, בצורה שדורשת גם אימוץ של הומונורמטיביות.

כך, למשל, כשהופיע שר החינוך גדעון סער בעצרת ודיבר על שוויון להומואים ולסביות כחלק מהיסודות של ישראל כחברה חופשית,⁹⁴ אפשר לתהות כיצד מסתדר הרעיון של חברה חופשית עם מדיניות הכיבוש והנישול של אוכלוסייה אזרחית – מדיניות שאותה מובילה הממשלה שבה היה סער חבר, ועם פעולות שסער אחראי להן באופן ישיר כמו הוצאת נושא הנכבה מתכנית הלימודים.⁹⁵ בפרט מעניין להנגיד את התחייבותו של סער להכניס תכנים שוויוניים בנושא הגאה למערכת החינוך עם עמדתו בנושא הוראת הנכבה, ולשאול על התפקיד שממלאת הקהילה הגאה בחיבוק ההדדי בין פוליטיקאי שנוקט עמדות כאלו שוויוניות על פני השטח כלפי הקהילה הגאה אך מפלות בנקודות דומות כלפי מיעוטים אחרים.

דווקא בגלל הפער בין הליברליות והתפיסה של 'חופש' ביחס לקהילה הגאה לבין הממדים שוללי החופש שאותם מקדמים פוליטיקאים, חשוב להדגיש שהנוכחות של שרים מהימין בעצרת – ובאופן רחב יותר, תמיכתם בקהילה הגאה – כמו גם הביקור של ראש הממשלה בנימין נתניהו בברנוער זמן קצר אחרי הרצח,⁹⁶ מאפשרת לפוליטיקאים האלה להיראות בעיני עצמם דמוקרטים וליברלים אף שבתחומים אחרים הם מנציחים מדיניות שאינה דמוקרטית ואינה ליברלית. בלי לגרוע כלל מכנות העמדה שלהם בנושאי הקהילה הגאה, עמדה זו משתלבת בבניית התדמית של ישראל כדמוקרטיה ליברלית ובכך היא מהווה נדבך נוסף בדרך שבה זכויות גייז משמשות עלה תאנה לדמוקרטיה הישראלית. היא מאפשרת להם ולצייבור הרחב להרגיש נאורים וליברליים אף שהדבר, כאמור, אינו בא לידי ביטוי בהקשרים אחרים. עמדה זו מוציאה את הנושא של זכויות להט"ב מההקשר הרחב יותר של דמוקרטיה וזכויות אדם – ומשתלבת בהומונורמטיביות ובהומולואמיות כפי שתוארו על ידי דאגן ופואר, כשזהות הלהט"ב מעוצבת כזהות המצומצמת לנושא זכויותיהם בלבד.⁹⁷

צריך לתת את הדעת גם לעובדה שהזיווג בין הפוליטיקה ההומונורמטיבית לפוליטיקה הלאומית (המשתמשת בזכויות גייז כעלה תאנה דמוקרטי-ליברלי לישראל) התרחש אחרי שהתגבשו ההתפתחויות המשפטיות בתחום זכויות המשפחה של הומואים ולסביות. תהליכים אלו, עם התפתחויות חברתיות וטכנולוגיות, אפשרו הקמה של תאים משפחתיים הומו-לסביים המבוססים על מודל המשפחה הגרעינית. התקדמות האפשרויות בתחום זה והניצול שלהן על ידי מספר גדול והולך של לסביות והומואים⁹⁸ היא חלק מההתפתחויות שמאפשרות את הזיווג הזה (תמונה מס' 2 ממחישה את מרכזיות הנושא בפוסטר המרכזי שהוצב בכיכר רבין לקראת אירועי הגאווה בשנת 2012). מובן שקיום של חיים 'נורמטיביים' לא חייב להיות מלווה בתפיסות נורמטיביות לגבי העדיפות של חיים כאלה, אך בשל הצורה שבה הדרישות להכרה בחיים הנורמטיביים מנוסחות בתוך מסגרות הבניות על הידרכיה של מוסדות חברתיים כמו נישואין והורות ועל תגמול של צורות חיים מסוימות, ההכרה בהן היא חלק מהמסר הנורמטיבי.

אם כן, אנו עדים לפירוק הזיהוי של תמיכה בזכויות להט"ב עם ליברליות כללית בתחום זכויות אדם. זכויות גייז החלו ממלאות תפקיד חדש במרקם הפוליטי – הפוליטיקה ההומו-ימנית החדשה,⁹⁹ כחלק מהפוליטיקה ההומולאומית. אחד הביטויים של ההומולאומיות החדשה, והוצאת הנושא של זכויות להט"ב מהקשר מהותי רחב יותר של דמוקרטיה וזכויות אדם, הוא ההקמה של תא "גאים בליכוד". עד שנת 2011 היו תאים להט"ב אך ורק במפלגות השמאל מרצ וחד"ש, אך בשנה זו הוקמו תאים כאלו גם במפלגות העבודה, קדימה והליכוד.¹⁰⁰ ערב הבחירות של 2013 נעשה נושא הלהט"ב לנושא שגם מפלגות ימין (בפרט הליכוד-ביתנו) השתמשו בו בתעמולת הבחירות שלהם: היה זה מעין 'פינקווינג פנימי' שבמהלכו פוליטיקאים מהימין כביכול 'הכשירו' את הקהילה הגאה והשתמשו בה כדי לקבל הכשר כליברלים ומתקדמים לכאורה.¹⁰¹ 'מיינסטרימיזציה' זו של פוליטיקת הלהט"ב היא לכאורה תהליך מבורך, אך בפועל היא מעידה על ההומולאומיות החדשה ועל הפוליטיקה החדשה של זכויות להט"ב שיכולות להתקיים כביכול כחלק מהאידאולוגיה הלאומית ולא כחלק מאג'נדה פרוגרסיבית כללית. בין הסיבות לכך אפשר למנות את הצלחת הפוליטיקה של זכויות להט"ב, שהביאה לכך שהחלק היותר 'נורמטיבי' בקהילה לא חווה כיום סוציאליזציה כמיעוט מופלה כפי שחוו חברי הקהילה בעבר. מכאן היכולת להזדהות ביתר קלות עם הערכים הלאומיים ומכאן גם צמצום הסולידריות של חלק זה בקהילה עם מיעוטים אחרים (בין מיעוטים או קבוצות מוחלשות יותר בתוך הקהילה או מיעוטים וקבוצות מוחלשות אחרות מחוצה לה). התפתחות הפוליטיקה של זכויות להט"ב כחלק מהאידאולוגיה הלאומית, ולא כאג'נדה פרוגרסיבית כללית, היא תופעה שאינה ייחודית לישראל. הדבר מקבל ביטוי גם במקומות שונים באירופה, שבהם משתלבת לעתים פוליטיקה של זכויות להט"ב עם פוליטיקה ימנית וגם אסלאמופובית.¹⁰² במהלך שמרני זה "מגויסים" ההומואים לצד של ה"אזרחים הטובים" אל מול מה שנתפס כאיום על האזרחות ה"מערכתית". התהליך המתואר, שבו המאבק למען זכויות להט"ב משמש כדי לסמן 'אותנו' כדמוקרטים וליברלים אל מול 'האויב', לא רק שאינו מוזהה יותר בהכרח עם פוליטיקה פרוגרסיבית, אלא לעתים ההפך הוא הנכון: הוא נמצא בלב ההומולאומיות באירופה וגם בישראל.

ה. ה'דיל' החדש והמתנגדים לו

ההתפתחויות שתוארו ברמה הפנים-ישראלית, המתחברות לשימוש התעמולתי של ישראל בזכויות להט"ב, מעוררות ביקורות. לכאורה הן חלק מתהליך של השגת תמיכה רחבה יותר בזכויות להט"ב, אך הן משכיחות את הקשר בין סוגים שונים של דיכוי ואת הצורך להיאבק על השוויון והחופש של כולם. הן מאפשרות מאבק המבוסס על זהות ומבקשות זכויות על סמך המודל ההומונורמטיבי, אך מאיימות על האפשרות לקיים מאבק המערער על הסדר החברתי הלאומי-פטריארכלי-הטרנסקסואלי ועל הקשר בין הרכיבים השונים שלו.¹⁰³ אם כן, נדמה שזה ה'דיל' שהתגבש אחרי הרצח בברנוער, בין היתר בהתבסס על הרצון למנף את האירוע לטובת תמיכה בקהילה הגאה:¹⁰⁴ נציגי הקהילה יציגו פנים נורמטיביות ובתמורה יקבלו את התמיכה המדינית (ולו ההצהרתית). השאלה שעולה היא מי מרוויח ומי לא מרוויח מהדיל הזה – ובאיזה מחיר?

בניתוח ההתפתחויות שחלו אחרי הרצח בברנוער טען יאיר קדר, ש"הברית הדמומינית" שנכרתה בין הקהילה הגאה לממסד הישראלי, התחזקה אחרי הרצח בברנוער, שאמנם חשף את חולשתה של הברית, אך האיץ את החיבוק הממסדי, בצורה שיצרה מצב של "הנאה הרדית" או במילותיו "מה שקוראים WIN WIN".¹⁰⁵ אולם יש לשאול האם מחויבות לדמוקרטיה ולשוויון גם מפסידה מההסדר הזה, זאת בשל שיתוף הפעולה מצד הקהילה ביצירת עלה תאנה לדמוקרטיה הישראלית,

וגם בשל הצורך להסתיר את מי שלא יכול או מוכן למלא את התפקיד ההומונורמטיבי: מחיר חשוב שצריך לתת עליו את הדעת הוא הצורך להסתיר ולהשתיק את מי שלא ממלא את התפקיד של הקהילה הגאה בדיל, זה של נורמטיביות מגדרית, התנהגותית ופוליטית. המחיר מתבטא בצורך מצד ה"ממסד" הקהילתי לשתוק על העוולות שמבצע הממסד המדינתי בתחום זכויות האדם של אחרים, בפרט בהקשר של הכיבוש, ובהשתקת מי שיחרוג משתיקה זו, ומהנורמטיביות - במישורים השונים - שהיא חלק ממנה כאשר על רקע התפתחות אלו, ערעור ביקורתי על ה'דיל' מסמן את המערערים כמשביתי שמחה המעוררים התנגדות רבה.¹⁰⁶ בצד השאלה מי מרוויח ומי מפסיד מה'דיל' יש להצביע גם על מגבלותיו: בתמורה לחיבוק שקהילת הלהט"ב נותנת לממסד היא מקבלת תמיכה מדינתית מוגבלת, ולמעשה מולאו רק חלק קטן מההבטחות שהשמיעו פוליטיקאים אחרי הרצח בכרנוער, וממדים רבים של אי-שוויון עדיין נשמרים.¹⁰⁷ יודגש, כי מטרת הדיון אינה לערער על החשיבות ועל ההישגים של הארגונים הקהילתיים, על הפוטנציאל של שיתוף הפעולה עם הממסד העירוני והלאומי, על הכוונות הטובות של הצדדים ל'דיל' או על כנות התמיכה של פוליטיקאים מסוימים - גם מהימין - בקהילה הגאה; השאלה היא מה משיגים, עבור מי - ובאיזה מחיר ומי משלם אותו.

הביקורת על ה'דיל' התבטאה במחלוקות סביב אירועים קהילתיים, לפני העצרת שהתקיימה בעקבות הרצח ואחריה. רשימת הדוברים הראשונה שהתפרסמה לקראת העצרת נראתה לרבים הומוגנית מדי - כוללת ייצוג שכמעט כולו יהודי, אשכנזי וגברי. הדיונים על זהות הדוברים היו רק חלק ממחלוקת רחבה יותר לגבי השאלה אם להתייחס לאירוע כיחידני ויוצא-דופן או שמא לראותו בהקשר רחב יותר, של הומופוביה וטרנספוביה אך גם של אלימות בכלל, לרבות האלימות של הכיבוש.¹⁰⁸ שאלות הייצוג שיקפו מתחים שאפשר לכנותם כמתקיימים בין פוליטיקה הומונורמטיבית מצד אחד, לפוליטיקה קווירית, המבקשת לאתגר את הסדר הנורמטיבי ולפרק את המבנה המהותני של זהויות, מהצד האחר.¹⁰⁹ מכל מקום, אף כי רשימת הדוברים בעצרת שונתה לבסוף וכללה מגוון רחב יותר של דוברות ודוברים, בעיני רבים היא עדיין נתפסה כממוסדת מדי, וכוללת יותר מדי אנשי ציבור שדיברו נגד אלימות אך בפועל הם חלק ממדיניות אלימה (בעיקר נגד פלסטינים). יתר על כן מארגני העצרת - גם אם הרחיבו את השורות מבחינת הדוברים - נשאר כולם שייכים לקבוצה אחת מהקהילה: גברים הומואים, יהודים, רובם ככל הנראה אשכנזים.¹¹⁰ המתח בין התפיסות אמנם בא לידי ביטוי גם בעצרת עצמה, בפער בין השיח ההומולאומי לבין דברים שנשאו פוליטיקאים ואמנים על אפליית להט"ב בהקשר של אפליית קבוצות אחרות (כמו פלסטינים ומהגרי עבודה), כמו גם על מוגבלות הקבלה של להט"ב בחברה הישראלית למידה שבה הם נתפסים כ'נורמטיביים'.¹¹¹ צריך לציין שיש בפוליטיקת הלהט"ב היסטוריה של אקטיביזם שביקש לערער על הסדר הנורמטיבי, לפחות מאז מצעד הגאווה של 2001 שבו צעדה קבוצה תחת הכותרת "אין גאווה בכיבוש". צעדה זו הייתה הבסיס להקמת "כביסה שחורה" - קבוצה שהתוותה אקטיביזם שעדיין נמצא בשטח, בגלגולים מגלגולים שונים, אף שהקבוצה עצמה כבר אינה קיימת.¹¹²

אכן, ברוב עמדות הכוח ב"ממסד" הקהילתי מחזיקים גברים הומואים יהודים, רובם כנראה ממוצא אשכנזי, ולא לסביות, טרנסג'נדרים וביסקסואלים. כפי שהראה חגי קלעי, גם הנשים שממלאות תפקידים מרכזיים בארגונים קהילתיים לא נמצאות בגרעין הקשה של אלו שנהנים ממעמד בכורה בקבלת החלטות על נושאים כמו התכנים של מצעד הגאווה.¹¹³

אם כן, כלפי חוץ היה הרצח בכרנוער נקודת מפנה שהעמיקה את ה'דיל' האמור ועמו את ההומולאומיות החדשה. הצד השני של המטבע הוא שכלפי פנים האירועים שהתרחשו אחרי הרצח - אף אם תחילה אולי אפשר היה לחשוב שילכדו את הקהילה במאבקה בהומופוביה - דווקא הגדילו

את הפער בין הפעילים בקהילה. תהום נפערה בין הפוליטיקה הקווירית הרדיקלית לבין הקואליציה הלא-חדשה אך עתה מורחבת גם לימין של הפוליטיקה ההומו-לאומית-נורמטיביות. גם אם בעבר, מאז הצעדה של 2001, השתתפו במצעדי הגאווה גושים קוויריים ורדיקליים, הרי במצעד הגאווה הראשון אחרי הרצח, שנערך כעשרה חודשים אחריו, ביוני 2010, נערכו לראשונה שלושה מצעדי גאווה נפרדים: בצד מצעד הגאווה שארגנה העירייה התקיים מצעד קטן תחת הכותרת "מחזירים את המצעד לקהילה", ומוקדם יותר באותו יום התקיים אירוע שלישי – בדמות מצעד אלטרנטיבי רדיקלי שבו השתתפו כמה מאות אנשים.¹¹⁴

המתחים שלקראת אירועי הגאווה של 2010 ביטאו את הפערים שנפערו, כמו גם את העוינות שמעוררים המתנגדים ל'דיל' והמבקשים להשבית את השמחה. לקראת המצעד הביעו פעילים המזוהים עם המסד הקהילתי חרדה מכך שקבוצות רדיקליות/קוויריות/שמאלניות ינסו "לכבוש" את המצעד ו"להשתלט" עליו עם מסרים שמאלניים רדיקליים. העובדה שהמצעד התקיים ימים ספורים אחרי אירועי המשט הטורקי לעזה, שבמהלכם הרג צה"ל תשעה אנשים כשהשתלט על אחת הספינות, אפשר להפיץ חרדה זו וללבות אותה על ידי הפצת חשש מכך שפעילים רדיקלים יבואו למצעד עם דגלי פלסטין או עם דגלי טורקיה.¹¹⁵

עקב המתחים השונים נערכה ערב המצעד מעין אמנה של פעילים מקבוצות ומארגונים שונים, שבה הביעו כולם מחויבות לפלורליזם של דעות ולחופש ביטוי במהלך המצעד והתחייבו לא לנקוט אלימות.¹¹⁶ ההתנגדות לנוכחות של השמאל הרדיקלי במצעד ועליית ההומולאומיות החדשה התבטאו בכך שתנועת "אם תרצו" חילקה במצעד דגלי ישראל ופעילים שונים חילקו מדבקות שעליהם נכתב "אני ציוני גאה".¹¹⁷

ו. משברה של הפוליטיקה הקווירית

במידה רבה, הבחירה לערוך מצעד אלטרנטיבי-רדיקלי לפני המצעד ומצעד קהילתי באותה עת אתו באה במקום נוכחות של גוש קווירי-רדיקלי במצעד עצמו. הבחירה הזו החליפה את המסורת של הבלוק הרדיקלי בתוך המצעד, כפי שהיה במצעד של 2001 כשקבוצת פעילים (שממנה צמחה כאמור קבוצת "כביסה שחורה") צעדה תחת הססמה "אין גאווה בכיבוש". קבוצת "כביסה שחורה" אמנם חדלה להתקיים, אך צעדה זו, שהתקיימה בצל האנתיפרדה השנייה ומשכה תשומת לב רבה, יצרה כרברי עמליה זיו "ציבוריות-נגד קווירית", המתבטאת בקיומו של השיח האלטרנטיבי המוסיף להתקיים.¹¹⁸

עם השנים חלו שינויים ב"ציבוריות-נגד" זו. הפוליטיקה הקווירית, על ביטוייה בישראל בעשור הראשון של שנות האלפיים, אופיינה בחתירה תחת קטגוריות הזהות ההגמוניות, בדינמיות או בנזילות זהותית ובסירוב לזהויות מונוליתיות ובינאריות.¹¹⁹ האקטיביזם הרדיקלי שהמשיך את "ציבוריות-הנגד" הקווירית לא הצליח להתחמק מפוליטיקת הזהות. בתקופה המתוארת עלתה מחדש פוליטיקת הזהות של קבוצות בתוך הקהילה הגאה, המבקשות להנכיח את הנראות שלהן, בעיקר אל מול ההגמוניה ההומואית-גברית שמתיימרת לייצג את קהילת הלהט"ב. למעשה אפשר לומר שעליית ההומונורמטיביות וההומולאומיות חיזקו דווקא את פוליטיקת הזהות בשל הצורך של קבוצות מודרות מנורמטיביות זו ושל כאלו המתנגדות לה להיאבק למען הייצוג והשוויון (הן ברמת ההכרה והן ברמת החלוקה) לחבריהן.¹²⁰ הדבר התבטא בפעילות של קבוצות שמהן "נשאבו" חלק ניכר מהפעילים הקוויריים, שאורגנו יותר על פי זהויות מאשר על פי פוליטיקה קווירית המבוססת על עמדה פוליטית ועל הזדהות. כך אנו עדים לעלייה של התארגנויות המייצגות קבוצות מודרות

כמו טרנסג'נדרים, ביסקסואלים ועוד. בתהליך זה, פוליטיקת הזהות מפרקת מחדש את הפוליטיקה הקווירית. במצעדים שאחרי שנת 2001 קיבלה הפוליטיקה הזו ביטוי בקבוצות כמו "כביסה שחורה" וגושים שהמשיכו את רוחה - הגוש השחור-ורוד של פעילים קווירים, רדיקלים, אנרכיסטים ואחרים. בהמשך פורקה פוליטיקה זו במידה מסוימת, גם אם לטובת ייצוג (חשוב כשלעצמו) של קבוצות מודרות שפעילים שמו דגש גדול יותר עליו.¹²¹

עקב היעדר הייצוג של קבוצות אלו מהשיח ההומו-לסבי ההגמוני ברור הצורך בנראות וייצוג שלהן, ודיון זה אינו מבקש להתעלם או לזלזל בחשיבות של נראות זו.¹²² נכון שקיום המצעדים הרדיקליים והאלטרנטיביים בשנים 2010-2011 מעיד גם על חיבור פוליטי עבור מי שביקש להתנגד להגמוניה ההומו-לאומית-נורמטיבית,¹²³ אך עם זאת השיח סביבן גם העיד על עלייתה מחדש של פוליטיקת זהות - הפעם, כאמור, של הקבוצות המודרות.¹²⁴ כפי שציינה עמליה זיו, אפשר לערער על החלוקה בין פוליטיקת זהות לפוליטיקת הזדהות, ופוליטיקת זהות אינה בהכרח מעוגנת בתפיסה מהותנית של זהות.¹²⁵ המסר הכולל של המצעדים הרדיקליים והאלטרנטיביים מצביע על האופן שבו פוליטיקה של הזדהות אכן יכולה לצמוח מחדש מפוליטיקות הזהות של קבוצות מודרות. יש מתח בין התפקיד של פוליטיקת הזהות כמסרטת גבולות בין קבוצות מצד אחד לבין הפוטנציאל שלה להיות בסיס לפוליטיקת הזדהות, או - במילים של יונאי, שאולי נשמעות תחילה כאוקסימרון - "פוליטיקה קווירית של זהות" שלא מבוססת על הסתגרות בזהות אחת, אלא דווקא מקשרת לסולידריות עם קבוצות מופלות אחרות.¹²⁶

כאשר מדברים על העלייה של פוליטיקת הזהות צריך להזכיר גם את ההקמה של קבוצות להט"ב וקוויר פלסטיניות, קבוצת הנשים אסוואת בשנת 2002¹²⁷ והקבוצה הקווירית אל-קוואס בשנת 2007.¹²⁸ האחרונה צמחה מתוך קבוצה שפעלה במסגרת הבית הפתוח לסובלנות וגאווה בירושלים.¹²⁹ דיון בפוליטיקה הלהט"בית והקווירית הפלסטינית יחרוג ממסגרת מאמר זה,¹³⁰ אך יש לתת את הדעת לכך שבשל המאפיינים של ההדרה והדיכוי של האוכלוסייה הפלסטינית בישראל ובשטחים, ובשל היחסים המורכבים בינה לבין ישראל, התפתחות זו נושאת מאפיינים ייחודיים מתהליכי הפירוק האחרים המתוארים כאן. מנגד, היא גם חלק מתהליך שבו הפוטנציאל של פוליטיקה קווירית שאינה מבוססת זהות מתנגש עם פוליטיקת הזהות המיוחדת. יודגש: אין באמור לעיל כדי לערער על החשיבות של התארגנויות מסוג זה.

אם הכניסה לשיח העברי של המונח להט"ב כתרגום של LGBT האנגלו-אמריקני ייצגה ניסיון לכלול גם ביסקסואלים וטרנסג'נדרים בקהילה, בצד הומואים ולסביות, אפשר לעמוד על המשבר של הפוליטיקה הקווירית בין היתר דרך 'מרק האלפבית' ההולך וגדל בניסיון להוסיף לו זהויות נוספות כמו, למשל, אינטרסקסואליות - שמיוצגת באנגלית באות I ובעברית באות א' - ועוד.¹³¹ בזמן שהצורך להוסיף אותיות שייצגו זהויות מודרות מסמן את כניסתן לשיח של פוליטיקת הזהות והייצוג, המספר ההולך וגדל של אותיות מעיד גם על אי-האפשרות של ייצוג כזה. כפי שבעבר היה נפוץ הביטוי "הקהילה ההומו-לסבית" כשלא הייתה די מודעות והכרה בזהויות שמייצגות ה-ב' וה-ט', יש זהויות נוספות שקשה לאותיות הנוכחות לכלול (למשל ג'נדרקוויריות, פאנסקסואליות ועוד). אלו, כמו גם זהויות נוספות שטרם נתנו את הדעת עליהן או על הדרתן, צפויות בצדק לדרוש ייצוג. ביטוי מובהק אף יותר של המשבר הוא כניסתה של האות ק' או באנגלית Q לרצף האותיות. בעברית נפוץ בשנים האחרונות כאלטרנטיבה ל"להט"ב" הביטוי הכולל לכאורה יותר - 'להטבא'ק', כתרגום של ה GLBTQI מאנגלית. למעשה, השימוש בביטוי זה, בשל היותו לכאורה כוללני יותר וכולל את הקוויר, נהפך לעתים למעין מסמן של הפוליטיקה הרדיקלית אל מול זו הממסדית. לטענתי, השימוש הזה מסמן גם את ההתרחקות - האולי פרדוקסלית - של הפוליטיקה הרדיקלית

מהפוליטיקה הקווירית שה-ק' אמורה לייצג ומ"ציבוריות-הנגד הקווירית". זאת, לטובת פוליטיקת זהות שבסופו של דבר, בדגש שהיא שמה על זהות וייצוג – בין היתר, כמוסבר לעיל, כתגובה לעליות ההומונורמטיביות – סוגרת מעגל ודווקא מתקרבת לפוליטיקת הזהות ולא לפירוקה. השימוש בלהטבא"ק הוא לכאורה כוללני יותר והביטוי (להבריל מ"להט"ב") כולל גם אינטרסקסואלים (אם כי בגרסאות אחרות ה-א' מסמנת א-מיניים), ובייחוד, כפי שמעידה ה-ק' – קווירים.¹³² הוספת ה-ק' ל"להט"ב", כאילו מדובר בזהות מסוימת נוספת שצריך למנות בצד האחרות, מעקרת את הרעיון הקווירי מתוכנו כרעיון אנטי-זהותני, המסמן הזדהות אנטי-זהותנית ולא זהות מהותנית – ובכך הופכת את הקוויריות לעוד זהות אחת שדורשת ייצוג, על חשבון הפוטנציאל שלה ככזו המבקשת להחליף את פוליטיקת הזהות בפוליטיקה של הזדהות וכעמדה פוליטית,¹³³ ותוך נסיגה מהרעיון הרדיקלי של חתימה תחת זהויות מקובעות המבוססות על נטייה מינית או מגדר, ואבדן הערך הביקורתי שיש ברעיון הקווירי.¹³⁴

ההזמנה למצעד הרדיקלי שהתקיים בשנת 2011 כאלטרנטיבה למצעד הגאווה העירוני¹³⁵ ממחישה כיצד התרחק השיח הרדיקלי – שביקש להציב אלטרנטיבה לפוליטיקה ההומונורמטיבית-לאומית – מהפוטנציאל של פוליטיקה קווירית. בהזמנה נאמר שנדרש מצעד רדיקלי "כי המצעד העירוני צועד למען שוויון בין זהויות ולא למען השוני ביניהן", ושההזמנה מיועדת למי שמעדיפה "שחרור על פני שוויון".¹³⁶ הזמנה זו ממחישה מתח בין פוליטיקה קווירית של פירוק זהויות ושל הזדהות לבין פוליטיקת הזהות המתבטאת בה: בניגוד למה שנאמר בה, יהיה זה לדעתי רדיקלי, ולכל הפחות 'קווירי', לא לצעוד למען שוני בין זהויות, אלא דווקא נגד הרעיון של חלוקת אנשים לקטגוריות שרירותיות (שלא לומר בינאריות והיררכיות) של זהות, שמפרידות בין בני אדם ושמות ביניהם גבולות מלאכותיים, בפרט כשהפריכילגיות וההפלות מחולקות על פי קטגוריות אלו. הרעיון של שחרור בתוך זהויות אלו במקום שחרור מהן נשאר בתוך המערך של פוליטיקת הזהות.¹³⁷ הוא לא מעלה שאלות לגבי קטגוריות הזהות. התוצאה היא שבעצם האלטרנטיבות הרדיקליות מתגלות כחשופות לביקורות על תפיסות ליברליות של שחרור שהושמעו מכיוונים קוויריים על פוליטיקת הזהות ההומו-לסבית.¹³⁸ הרצון להגיש שוני בין זהויות – גם אם מקורו בהתנגדות מבורכת לתפיסה שלפיה על כולם להתיישר לפי סטנדרט הטרונורמטיבי (או שמא הומונורמטיבי), או לחלופין בהתנגדות להעדפה של זהויות מסוימת על פני אחרות – הוא רעיון העלול לחזק את החלוקה לקטגוריות הזהות, המשרתת את הפטריארכליות הטרונורמטיבית ואת הנאו-ליברליזם. הרעיון הקווירי לא מתעלם מהקיום של זהויות ומכך שפריכילגיות ואפליות מוקצות לאורן, אך מתייחס אליהן בצורה ביקורתית. יתרה מזו: צריך להצביע על הבעייתיות שבדחייה של רעיון השוויון, שנדמה שהיא מתבססת על הצגת אופק הבחירה לגבי מאבק להט"ב ככזה הנמצא בין רעיון ליברלי של שוויון המבוסס על אסימילאציה מצד אחד לבין דחייה מוחלטת של רעיון השוויון לטובת תפיסה של 'שחרור' מצד שני. למעשה, תפיסה של שחרור בלי תפיסה מהותית של שוויון עלולה להחזיר אותנו לבעייתיות שעליה הצביעו מבקרי הרעיון הליברלי של שחרור מאז הביקורת הקלאסית של מרקס ואילך, ועל כן נשמעת כמו פוליטיקת זהות ליברלית ואפילו נאו-ליברלית.¹³⁹ כפרדיגמה המעמדית, יש הרואים פוליטיקת זהות כדבר המשרת את הנאו-ליברליזם שבא על חשבון המאבקים המעמדיים.¹⁴⁰ מנגד, אחרים מצביעים על החשיבות של פוליטיקת זהות בשחרור הפוליטיקה מהנחות היסוד הישנות וכפוליטיקה טרנסגרסיבית (transgressive) המקשרת כל עניין אישי לפוליטיקה ונותנת לו ערך קולקטיבי חדש תוך מתן אפשרות לחתור תחת זהויות קיימות.¹⁴¹ סבורני שגישה קווירית הבוחנת זהויות באופן ביקורתי, שתתייחס לחשיבות – במונחים של ננסי פרייזר – הן של הכרה והן של חלוקה,¹⁴² לא בהכרח תעשה רדוקציה של פוליטיקת זהות לנאו-ליברליות ולא תדחה פוליטיקה של

זהות, אך תתייחס בביקורתיות לפוליטיקת זהות שחוזרת ומאמצת זהותנות ופוליטיקת ייצוג כחזות פני הכול, תוך רחייה של הרעיון של שוויון בשם הרעיון של הדגשת השוני וה"שחרור" של זהויות שונות.¹⁴³ אכן, רבים ביקרו את התפיסה הצרה והפורמלית של שוויון ששימשה במאבקי להט"ב, אך תפיסה מהותית של שוויון תכיר בשוני בין בני אדם ולא תמדרד אותם לפי סטנדרט הגמוני, ותפיסה רדיקלית של שוויון תתייחס גם לאי-שוויון כלכלי ומעמדי.¹⁴⁴ אם כן, אין סתירה בין שוויון לשחרור. שחרור ללא שוויון הוא אימוץ הרעיון הליברלי של זכויות אבסטרקטיות, ואימוץ ההנגדה ביניהן הוא אימוץ של תפיסות הראויות לביקורת במחשבה הליברלית.¹⁴⁵ מובן שתפיסה קווירית של שוויון תדחה את הרעיון ששוויון נמדד על פי סטנדרט הגמוני שמציג את עצמו כאוניברסלי,¹⁴⁶ וצריכה להיות כזו שתכיר ב'שוני שוויוני' המבוסס לא רק על ה'דומה' אלא גם על ה'שונה'.¹⁴⁷ חיזוק המסר המהותני שלפיו יש 'שוני' בין אנשים המבוסס על קטגוריות שרירותיות, ורחייה של הצורך בשוויון מהותי, עומדים בניגוד לפוטנציאל הביקורתי שיכולה להציע מחשבה קווירית. מובן שאין תוכן או משמעות אחת למונח "קוויר", מונח בעל היסטוריה ארוכה ומורכבת. עם זאת, ההזדמנות הביקורתית שבפוליטיקה הקווירית מוחמצת כשמאמצים ללא ביקורת את שיח הזהויות וה"שחרור לא שוויון".¹⁴⁸ אם כן, הפוליטיקה הקווירית מגיעה להתמודדות עם הפוליטיקה ההומולאוּמית מתוך המקום המשברי הזה, כשעליית הפוליטיקה ההומו-לאומית-נורמטיבית מייצרת תגובת-נגד שמתאפיינת דווקא בחידוד של פוליטיקת זהות מחודשת,¹⁴⁹ בצורה שעלולה לבוא על חשבון הפרויקט הקווירי והפוטנציאל הרדיקלי שלו¹⁵⁰ – אלא אם כן תיהפך פוליטיקת הזהות לבסיס לפוליטיקת הזדהות. כל עוד הדגש שלה הוא פיצול של פוליטיקת הזהות לקבוצות, היא גם מתקשה להציב אופוזיציה אפקטיבית למיינסטרימיזציה של הפוליטיקה הקהילתית ולהגמוניה של ההומונורמטיביות.

ז. דילמות לפוליטיקה הקווירית

כאשר חושבים על ההתמודדות הזו צריך לזכור שהפוליטיקה הקווירית, המסתכלת על החיבור למסד בביקורתיות, צריכה להתמודד עם מצב שבו קל לכאורה לפטור את המיינסטרימיזציה של הפוליטיקה ההומו-לסבית או של פוליטיקה להט"בית ולנסות להתרחק מתהליך זה, אך למעשה אי-אפשר להתעלם מכך שפוליטיקה להט"בית, גם בגרסאותיה הכי קוויריות, נאלצת לעסוק בסוגיות של קבלה, הכרה ולגיטימציה. בעולמנו, עם כל ההבנה שזהויות אלו הן תוצרים של הבניה חברתית, אנשים מפרשים את עצמם ואחרים על פי קטגוריות כמו הומו, לסבית, בייסקסואל או טרנסג'נדר, ובה בעת פריבילגיות ואפליה סימבוליות ומטריאליות מוקצות לפי זהויות אלו. מכאן החשיבות הנודעת לכך שאנשים, ובפרט בני נוער ובנות נוער שמפרשים וחווים את עצמם ככאלו, יקבלו מסר חיובי לגביהן, גם אם באופן אוטופי חלקנו רוצים לחשוב על שחרור מקטגוריות אלו. אם כן, עולים שני מתחים: הראשון נוגע לדילמה של הרצון בלגיטימציה, בקבלה ובהכרה מצד אחד – והחשש ממיינסטרימיזציה ומחיבוק דוב מטעם הממסד שבתמורה דורש ומקבל חיבוק בחזרה, מהצד האחר. הדילמה הזו נמצאת בלב של פוליטיקה להט"בית.¹⁵¹ המתח השני הוא המתח שבין הצורך באפירמציה של הזהויות האלו מצד אחד והצורך בדקונסטרוקציה שלהן מהצד האחר, למען שחרור לא רק בתוכן אלא גם מהן.¹⁵² מתח אחרון זה נוגע לשאלה של המתח בין פוליטיקת זהות ששמה את הדגש על גבולות בין בני אדם לבין כזו שרואה בה בסיס לפוליטיקת הזדהות חוצת גבולות. התעלמות מהמתחים האלו עלולה להוביל לתפיסות רדוקטיביות לגבי הפוליטיקה של זכויות להט"ב, תוך נטישת הפוטנציאל של תאוריה קווירית, לא רק כביקורת אלא גם ככלי של מחשבה ותאוריה ביקורתית.¹⁵³

הצורך במחשבה ביקורתית מתבקש גם בקשר לדיון הפינקווישינג שהוזכר בחלק ב' ומתקיים הן בזירה הבינלאומית והן בתוך ישראל. לטענתי, הדיון בנושא זה בארץ ובעולם סובל לעתים מקיטוב שמחמיץ את המורכבות בסוגיית מקומן הנוכחי של זכויות להט"ב בישראל ובמקומות אחרים. חלק ממבקרי הפינקווישינג טוענים, מצד אחד, לא רק נגד הניכוס של זכויות גייז על ידי ישראל, אלא גם שישראל אינה ידידודית לגייז כפי שהיא טוענת, או שהיא לא באמת מכירה בזכויות גייז, ומצד שני הם מבקשים להצביע על כך שמצב הגייז או זכויותיהם בעולם הערבי או בחברה הפלסטינית אינו כה גרוע כפי שישראל ואחרים מציגים.¹⁵⁴ תגובות מסוג זה בלטו אחרי הרצח בבר נוער, כשחלק מהתגובות שהתייחסו להודעות מהרצח ניסו להתמודד אתו בטענה שישראל בעצם אינה מתקדמת כלל בכל הנוגע לזכויות להט"ב ושהיא חברה הומופובית ככל חברה אחרת.¹⁵⁵ בעוד שתגובות רבות לרצח ניסו בצדק למקם אותו בהקשר רחב יותר של הומופוביה, שנאת זרים ואלמות,¹⁵⁶ אני מבקש להצביע על תגובות שבמסגרת מאמצן לבקר את הניסיונות להציג את ישראל כחברה מתקדמת, הגיבו על הניכוס כמה שאפשר לכנותו מחיקה. ודאי שיש בישראל הומופוביה, ודאי שאין בה שוויון זכויות מלא, וודאי שבצד התפתחויות בתחום של שוויון זכויות להט"ב יש אי-שוויון. עם זאת, אי-אפשר להתכחש לכך שבישראל הושג שוויון זכויות יחסי דווקא תוך עקיפת מוסד הנישואין כשלעצמו, ושכך הומופוביה יש בה גם מידה רבה של פתיחות וקבלה. כל אלו הם תוצאות של מאבקים רבים של הקהילה. מובן שאין בהצבעה עליהם כדי לטשטש את מגבלותיהם, את האפליה וההומופוביה שעדיין קיימים ואת הניכוס שנעשה להם; אדרבה, דווקא כדי להבין את התפקיד שההישגים האלו ממלאים כעלה תאנה לדמוקרטיה הישראלית צריך לראות אותם על מגבלותיהם ולא להכחישם. כדי לתת את הדעת לפער בין קבלה של הומואים ולסביות (יותר מטרנסג'נדרים וביסקסואלים) בחוגים מסוימים לבין גזענות והדרה כלפי הציבור הפלסטיני יש להסתכל ולהכיר בקבלה זו, על מגבלותיה. התגובות שביקשו להדגיש את קיום הומופוביה בישראל ולטעון – בצורה לא ניואנסית – שאין זה נכון שבישראל מוכרות זכויות להט"ב, לא רק מחקו את הפעילות וההישגים של הפעילים בקהילה, אלא חטאו לעתים קרובות לניתוח של תפקיד זכויות הומואים ולסביות כעלה תאנה, ולמקום שמילאה ה'קבלה' של הומואים ולסביות בתפיסה העצמית של הפוליטיקאי הימני, ושל ישראל באופן רחב יותר, את עצמם כליברלים, בצורה שמאפשרת גם את המשך הכיבוש.

יתרה מזו: טיעון מסוג זה, הממקד את ביקורת הפינקווישינג בהצבעה על כך שישראל אינה ידידותית לגייז כפי שהיא טוענת או לא באמת מכירה בזכויותיהם – מצד אחד, והצבעה על כך שמצב הגייז או זכויותיהם בעולם הערבי והמוסלמי או בחברה הפלסטינית במיוחד אינו כה גרוע כפי שמוצג לעתים – מהצד האחר, לוקה בהיותו תמונת ראי של הטיעון התעמולתי הישראלי: הוא מפנים לתוכו את הטיעון הישראלי. הוא מנסה לערער עליו עובדתית, וזאת במקום להתמקד בכך שמצב זכויות הלהט"ב בישראל, טוב או רע ככל שיהיה, אין בו כדי להאפיל על הפרות של זכויות אדם ועל שלילת הדמוקרטיה בהקשרים אחרים, בייחוד זה של הכיבוש. כאשר במקום להתמקד בכך מייצרים שיח שהוא תמונת ראי של הפינקווישינג עצמו, טיעון הנגד נופל למלכודת שמתבטאת בשיח רדוקטיבי שמנסה להקטין את התפתחויות בתחום זכויות גייז שאכן חלו בישראל, ולהתעלם או למחוק הומופוביה וצורות אחרות של דיכוי על רקע מיניות הקיימות בחברה הפלסטינית או בעולם הערבי.¹⁵⁷ יודגש: ודאי שיש בישראל הומופוביה ואפליה, וודאי שיש לצאת נגד שיח גזעני שמציג את ישראל כנאורה אל מול העולם הערבי-מוסלמי-פלסטיני. כן יש לתת את הדעת על המידה שבה הכיבוש הישראלי, בצד גורמים נוספים, משפיע ומעצב גם את מצבם של להט"ב פלסטינים וזאת מעבר לחוסר הסימטריה שבין מדינה ריבונית לשטח כבוש. אולם, הצבעה על כך שאין בגדה חוקים תקפים נגד "מעשי סדום", או על קיומם של ארגוני להט"ב וקווירים פלסטיניים, תוך התעלמות

מההומופוביה ומשאלות מורכבות בדבר מעמדם של ארגונים אלו אל מול ישראל מצד אחד ואל מול הרשויות הפלסטיניות מצד שני, מהווה סוג של "פינקווינג" בפני עצמה, ויוצרת שיח רדוקטיבי ולא-ביקורתי. ניתוח ביקורתי ישאל מה גבולות הפתיחות והשוויון כלפי להט"ב בישראל – לא רק מבחינת היקף הזכויות אלא גם מבחינת היקף הנהגים מהן. אין ספק שבאופן כללי תל-אביב פחות ידירותית – בלי קשר לנטייה מינית ולזהות מגדרית – לכל מי שהוא פלסטיני, מהגר עבודה או מבקש מקלט, מאשר כלפי ישראלי יהודי; גם שאלות של עדה, אתניות, גזע ומעמד ודאי ממלאות תפקיד. רצוי לשאול עד כמה ההנאה מהחופש היחסי שישראל מציעה תלויה בהשתייכות של האדם שהוא להט"ב לקבוצות ההגמוניות, או ביכולתו לעבור כשייך לאחת מהן, או יכולתו "לכסות"¹⁵⁸ סממנים של השתייכות לזהויות לא הגמוניות; ועד כמה מירת ה"ידידותיות" של ישראל ובפרט תל-אביב לגייז נמצאת בקורלציה לממדים אלו ומוגבלת לצירים נוספים.¹⁵⁹ מנגד, הטענה כאילו הפתיחות והזכויות הן באופן מוחלט נחלת השייכים לקבוצות ההגמוניות בלבד סובלת מרדוקטביות שהיא תמונת ראי של מהלך הפינקווינג,¹⁶⁰ גם אם חשוב להצביע על ההבדל בין רדוקציה שהיא חלק מהשיח התעמולתי שמבקש לשמר את הכיבוש ולהשתיק ביקורת לבין רטוריקה המתנגדת לו. שיח ביקורתי שבוחן כיצד ישראל מנכסת את זכויות הלהט"ב יבחן את המורכבות של זכויות להט"ב בישראל ככאלו שגם אם הן נגישות יותר לחברי הקבוצות ההגמוניות, אינן נגישות רק עבורן. שיח כזה יאפשר לנהל דיון על זכויות להט"ב בישראל בלי לצבוע מראש כל דיבור כזה בהומולאומיות או בפינקווינג פסול: לפנינו ניצב אתגר האופן שבו יש לדבר על זכויות להט"ב בלי להיות חלק מהניכוס, ויש צורך לפתח שיח שיאפשר דיבור כזה גם בזירות העוסקות בביקורת על ההומולאומיות.¹⁶¹ בהקשר זה יש להדגיש כי למרות הנטייה להצביע לעתים על זכויות להט"ב כמשרתות ההגמוניה בלבד, זכויות להט"ב הן לעתים דווקא בעלות חשיבות מיוחדת לקבוצות חלשות ומודרות. כך, למשל, כאשר בית המשפט המחוזי העניק זכויות ירושה בדיור ציבורי לבן זוג שחי במשך עשרות שנים בקרית שמונה עם בן זוגו שנפטר,¹⁶² יש בכך כדי להעיד כי הכרה בזכויות כלכליות של בני זוג עשויה להיות בעלת חשיבות לא פחותה, ולעתים אף גדולה במיוחד, לחברי הפריפריה החברתית, הכלכלית והגאוגרפית. בני זוג עשירים מהמרכז היו מודעים יותר לזכויותיהם ובעלי נגישות לעורכי-דין, ויש סיכוי גדול יותר שהיו עורכים צוואה. דוגמה זו ממחישה גם כיצד השיח על זכויות להט"ב בישראל כנגיש רק ליהודים ממעמד חברתי-כלכלי מסוים אינו מדויק, וגם כיצד הכרה בזוגיות (או בהקשרים אחרים בנישואין) עשויה להיות בעלת משמעות חומרית דווקא בהקשר של אנשים מהפריפריה הכלכלית-חברתית. לכן, גם הקשר זה של הדיון על זכויות משפטיות והכרה בזוגיות הוא הקשר שבו מימוש הרעיון של מחשבה קווירית כמחשבה ביקורתית יאפשר דיון מורכב במשמעויות הרבות ולעתים נוגדות של תופעות חברתיות ושל זכויות.

בריון זה אין להתעלם מהשיח הביקורתי על הדרך שבה זהויות הלהט"ב עצמן – כמו גם הדיון בזכויות להט"ב ובסוגיות של יציאה מהארון, והשימוש במדדים של הכרה בזהויות אלו, בזכויות שלהן, ובמידת היציאה מהארון של המזדהים עם זהויות אלו כמדדים למידת הפרוגרסיביות של מדינות כמו ישראל – מהווים כולם ממדים מוטים הנטועים בתפיסה מערכית ליברלית של זהויות להט"ב וזכויות להט"ב, שלא בהכרח הולמת את ההקשר והצרכים של חברות אחרות, לרבות החברה הפלסטינית.¹⁶³ כותבים רבים הצביעו על כך שלשיח הזהויות הנפוץ בעולם בעידן הגלובליזציה יש ממד כובל ולא רק משחרר, וגם על הדרך שבה התפיסות של זכויות להט"ב עשויות להיות חלק מהפרטה נאו-ליברלית גלובלית של זכויות, ושל אג'נדה הומונורמטיבית, שעם הסדר החברתי הגזעני והאימפראלי מייצרת את זכויות הגייז כמבחינות בין החברות ה'מתקדמות' וה'תרבותיות' לבין ה'ברברים'.¹⁶⁴ אכן, כדי להבין את המורכבות בתפקידן של זכויות להט"ב ואת הקשר בינן לבין

עליית ההומונורמטיביות וההומולאומיות, יש להביא בחשבון ממדים אלו. עם זאת, וגם אם דיון מורכב בסוגיות אלו יחרוג ממסגרת מאמר זה, צריך להדגיש כי אין בניתוח זה לדעתי כדי לשלול את העובדה שאנשים שמפורשים – או מפרשים את עצמם – כשייכים לזהויות אלו במדינות שונות, וגם כאלו שלא חשים קשר לזהויות להט"ב אך מקיימים פרקטיקות מיניות המזוהות איתן, נדרשים להגנה מפני רדיפה ואפליה במגוון הקשרים חברתיים ופוליטיים – זאת גם אם המודלים המערביים של זהות, זכויות ו"יציאה מהארון" לא בהכרח נכונים תמיד לנסיבותיהם.¹⁶⁵

דנתי בצורה שבה ביקורת הפינקווישינג לוקה לעתים ברדוקטיביות ובהיותה תמונת ראי של התעמולה הישראלית. מנגד, חלק מהמבקרים את השיח הביקורתי על פינקווישינג משטיחים אותה בעצמם. זה נעשה בעיקר כשהם קוראים לתוך הביקורת על ניכוס זכויות להט"ב לתעמולה ישראלית כמה הנחות או טענות שאינן – או לפחות אינן בהכרח – חלק ממנה (גם אם כפי שתיארתי לעיל יש בה לפעמים הדים לטענות כאלו): בקריאות כאלו ביקורת זו נתפסת כמתכחשת למצב הפלסטינים בשטחים, לזכויות להט"ב בישראל, ואף נקראת כאילו היא כוללת מעין תאוריית קונספירציה שלפיה ישראל מקדמת זכויות להט"ב כדי לנגח את הפלסטינים ולהשתמש בהן כתעמולה, במקום ניתוח של הדרך שבה נוכסו התפתחויות (אמיתיות ולעתים מדומינות) בתחום זה למטרות תעמולה. בביקורתו על ביקורת הפינקווישינג טען אלון הראל שהאשמת משרד החוץ בכך שישראל משתמשת בזכויות גיזי לתעמולה כדי להסיח את הדעת מהפרת זכויות האדם של הפלסטינים, דומה להאשמה שהיינו מאשימים את משרד התיירות על שימוש בעובדה שיש בישראל שמש כדי להשיג הסחה דומה. הוא גם טוען שאל לנו להניח שהציבור ברחבי העולם אינו אינטליגנטי דיו כדי להבין שגם אם ישראל מכבדת זכויות גיזי, אין זה אומר שהיא מכבדת את הזכויות של הפלסטינים.¹⁶⁶ לדעתי, הראל טועה בשניים. ראשית, בהשוואה שהוא עושה לטענה שבישראל זורחת השמש: הטענה על תופעת טבע כמו מזג אוויר שמשי לא באה לומר שישראל היא דמוקרטיה ליברלית שמכבדת זכויות אדם והטענה על זכויות גיזי כן באה לומר זאת. היא באה לשרד את המסר לליברלים בעולם המערבי – גם לאלו המודעים לפגיעות בזכויות של הפלסטינים – שלמרות כל הבעיות שהם שומעים עליהן, ישראל (כביכול) חולקת איתם ערכים דמוקרטיים ליברליים, ושעל כן יש לתמוך בה או לפחות לא לבקרה בחריפות. שנית, עמדתו של הראל מתעלמת מהאפקט הרחב של המהלך, שברור שאינו גורם לאנשים לחשוב בצורה ישירה שישראל 'טובה' בכל הנוגע לזכויות פלסטינים בגלל שהיא 'טובה' בכל הנוגע לזכויות גיזי. האפקט הוא מורכב יותר והוא חלק מיצירת התדמית של ישראל כדמוקרטיה, כליברלית, וכמי שאנו 'ליברלים', 'מערביים' מזדהים עם ערכיה ועל כן לא צריכים להוקיע אותה. מזווית הבוחנת בביקורתיות את הדרך שבה הכיבוש מעקר את הדמוקרטיה בישראל, ומונע ממנה להיות דמוקרטיה ליברלית – זהו אכן מהלך הראוי לביקורת; יתרה מזו: מטרת השימוש בזכויות גיזי כחלק מ'הסברה', ומטרת הרצון לגרום לאנשים ברחבי העולם לראות את ישראל כדמוקרטיה ליברלית בגלל שהיא חולקת ערכים של 'קדמה' ו'נאורות' הכוללים הגנה על זכויות גיזי היא להקטין את הלחץ על ישראל להפסיק את הכיבוש, ובמילים אחרות: לאפשר לישראל להמשיך את הכיבוש ואת הפרות זכויות האדם הכרוכות בו. על כן, נדמה שעמדה שאינה מוטרדת מהשימוש התעמולתי שישראל עושה בזכויות גיזי היא עמדה אפשרית רק אם זכויות גיזי נתפסות כחשובות יותר מזכויות פלסטינים.¹⁶⁷

ח. הומונורנטיביות, הומולאמיות ופינקווישינג: הצורך בתפיסות ביקורתיות

כמה חוקרים הצביעו על האופן שבו התפיסה של האומה-מדינה כגברית הייתה אופיינית לצינונות, שהעמידה אידאל של גבר יהודי חדש וגברי, להבדיל מהגבר היהודי האירופי שנתפס כמנוון, נשי ולעתים אף הומוסקסואל: דניאל בויארין¹⁶⁸ ומיכאל גלזמן¹⁶⁹ עמדו בהרחבה על הדרכים שבהם ניסתה הצינונות 'לרפא' את המיניות הפגומה של הגבר היהודי. על פי גלזמן, השאיפה לשיקום הפיזי של הגוף היהודי עוגנה בכמיהה הלאומית שנוסחה במונחי גבריות תקנית, כמיהה שאותה הוא כינה "הכמיהה הצינונית לגבריות הטרוסקסואלית".¹⁷⁰ אם כן, לפי גלזמן¹⁷¹ "הגוף הצינוני" הוא גוף גברי תקני, ש'החלים' מחולשתו הנשית, וההטרוסקסואליות היא חלק מהתקניות הגברית שלו כחלק מהפרויקט הלאומי.

עם זאת, גם אם הקשר בין הומוסקסואליות לבין צינונות נראה תחילה כקשר של הנגדה, למעשה הוא אינו תמיד כזה, מכמה סיבות. ראשית, בזמן שהיהדות פנתה באמצעות הצינונות לגבריות וליהדות השרירים,¹⁷² שאפה ההומוסקסואליות לאידאלים דומים של גבריות נורמטיבית.¹⁷³ ביטויים מסוימים של ההומוסקסואליות למעשה אינם כל כך שונים מהצינונות, שהרי במידה רבה מה שמאפיין אותה הוא דווקא השאיפה לגבריות, וזאת במסגרת המתח שבתוך התפיסה של הומוסקסואליות בין גבריות-חסר (בשל התפיסה שלה כחוצה את גבולות המגדר המסורתיים ומוותרת על התפקיד הגברי) לבין גבריות-יתר (בשל היותה מבוססת על חיבור בין גברים שמדגישים לעתים דווקא את הגבריות).¹⁷⁴ התוצאה היא שמבחינות רבות דמתה יהדות השרירים החדשה לבסוף דווקא לדבר שממנו ניסתה לברוח, קרי: הדימוי ההומוסקסואלי של היהדות.¹⁷⁵ ייתכן שצריך להיעזר בפרדוקס זה כדי לראות את היחס המורכב של הלאומיות הישראלית-צינונית להומוסקסואליות. מצד אחד, בעבר – ואולי כחלק מהפרויקט הלאומי-צינוני שביקש לייצר לאומיות תקנית ומערבית – נתפסה הומוסקסואליות כאיום חיצוני המזוהה עם האוריינטלי והפרימיטיבי. רו יוסף הצביע על הדרך שבה הקוויר, המזרחי שעובר (הומו)אירוטיזציה והפלטטיני הם ה'אחרים' של הצינונות הגברית – אך למעשה הם רכיב שלה שצריך להיות מוכחש ומסומן כ'אחר'.¹⁷⁶ מצד שני, כפי שהצביע עפרי אילני,¹⁷⁷ בשיח מאוחר יותר, בד בבד עם השינויים במשמעות של הומוסקסואליות בחברה המערבית, התהפכו היוצרות: הומוסקסואליות שבעבר נתפסה כנגע מהאוריינט נהייתה דווקא מסמנת של הנאורות 'שלנו' אל מול האוריינט. אילני עמד על כך שבהקשר הישראלי התנאי ההכרחי לגיטימציה של הומוסקסואליות היה ניקויה של תווית זו מזיקתה הקודמת לערביות. את השיח הנוכחי על הומולאומיות בישראל יש להבין בהקשר זה.¹⁷⁸

אם כן, אפשר לראות שבכל הנוגע לקשר בין מיניות ללאומיות התמונה היא מורכבת ועמוסת סתירות, כשההומוסקסואליות מסמנת לעתים את האיום על האומה ולעתים את הזיהוי איתה או עם ערכיה. השיח על הומולאומיות צריך להכיר בסתירות אלו, וגם לבחון את האופן שבו כשם שהמדינה משתמשת בהומוסקסואליות כך משתמשים הומואים – חלקם לפחות – במדינה ובשיח הלאומיות. כאשר הומואים תבעו זכויות אזרחות בישראל תוך הסתמכות על שירותם בצבא, הם עשו שימוש בלאומיות המיליטריסטית הישראלית כדי להשיג זכויות. השאלה היא כמובן באיזה מחיר, עד כמה חוזקה בכך לאומיות זו ובפרט התפיסה שמתנה אזרחות ישראלית מלאה בשירות צבאי, ובייחוד בשאלה של ההדרה מאזרחות כזו של חלק מהאוכלוסייה, שההומואים שפנו לשיח זה השתתפו בה למעשה.

הדיונים על הקשר בין תפיסות של 'נורמליות' ו'נורמטיביות' ושל 'לאומיות' לבין מיניות והפוליטיקה שלה התקיימו בישראל כבר לפני שהמונחים 'הומונורמטיביות' ו'הומולאומיות' נכנסו לשיח. במידה רבה, הדיונים הנוכחיים משחזרים בעצמה דיונים שהתקיימו על שירות הומואים

תמונה מס' 3: חוף הילטון, תל-אביב, יוני 2012 (צילום: אייל גרוס)

בצה"ל בתחילת שנות התשעים, כשהיו כאלו שהתלוננו שארגונים הקהילתיים עסוקים בהצגת עצמם כאוהבי מולדת נאמנים במקום לדרוש שוויון זכויות לכל.¹⁷⁹ הצלחתו של המאבק ההוא, על מגבלותיו, מנוכסת כיום (כפי שמראה תמונה מס' 1) למהלך התעמולה הישראלי. ממד נוסף, שנדרש דיון נרחב יותר בו, הוא המאפיינים הערתיים של הומונורמטיביות. כך, למשל, באחד ההקשרים שמבטא את הקשר בין הומונורמטיביות להומולאומיות יותר מכול – ההקשר של השירות הצבאי, כפי שהצבעתי בעבר – הונגדו בשיח התקשורתי והקהילתי הדמויות שייצגו את המאבק לשוויון במסגרת זו כשני מודלים של חייל הומוסקסואל. עוזי אבן, שהוצג כקצין הביטחוני-גברי-תקני-אשכנזי שיציאתו מהארון בכנסת בשנת 1993 היתה למודל שהוביל לשינוי הוראות הצבא, לעומת יוסי מקייטון שהוצג כחייל-הנחלאווי-חריג-כעיתי-מזרחי, שיציאתו מהארון באירועי הגאווה בגינת שינקין היתה עילה להרחתו מהנח"ל כמה חודשים מאוחר יותר.¹⁸⁰ הומונורמטיביות (על ממדיה המעמדיים, הערתיים והאחרים), המיוצגת בתמונה מס' 2, היא תנאי להומולאומיות, שבתורה משתלבת בפיקוויניג – כפי שמצביע הדימוי שבתמונה מס' 1.

ההשתתפות ההומואית במנגוני המדינה היא אכן חלק מההומולאומיות, וכמוה גם ההשתתפות במנגונים עירוניים. כפי שהוזכר לעיל, עיריית תל-אביב – ולא הארגונים הגאים – מפיקה זה כמה שנים את מצעד הגאווה בתל-אביב.¹⁸¹ בעוד שפעילים להט"ב משתתפים בקבלת החלטות, מדובר למעשה בעיקר בפעילים הומואים גברים בעלי פרופיל לאומי ואתני מסוים, שנמצאים בתוך הממסד העירוני במה שאפשר לכנות 'הומועירוניות' שהיא חלק מההומולאומיות.¹⁸² כזכור תיארתי פואר את ההומולאומיות כהומונורמטיביות לאומית, שבמסגרתה גופים הומואיים מבוייתים מספקים תחמושת

לפרויקט הלאומי. היא התבססה על ההגדרה של ליסה דאגן את ההומונורמטיביות כפוליטיקת המין הנאו-ליברלית החדשה, שלא מאתגרת הנחות ומוסדות הטרונורמטיביים אלא מחזקת ומאשרת אותם תוך הבטחה לנוכחות ולתרבות גיית לא פוליטית ומופרטת שמעוגנת בביות וצריכה. לטענתי, כדי להבין את השינויים בפוליטיקה של זהות וזכויות להט"ב יש לזכור כי **ביות וצריכה**, גם אם הן בהחלט עשויות לעתים קרובות להשתלב זו בזו, הן עשויות – כפרט בהקשר ההומואי – גם לסתור זו את זו. אם אנו תוהים מיהו האזרח הגיית שמתואר במודלים של הומונורמטיביות והומולאומיות, עולה השאלה אם זהו האזרח המבוית שמעוניין בזוגיות, בנישואין ובהבאת ילדים לעולם, או שמא מדובר בצרכן שצורך לא רק, או לא בהכרח, מצעים לבית וצעצועים לילדים, אלא דווקא את הסחורות שהן חלק מסגנון החיים שנתפס כהומו-גלובלי, קרי: מסיבות, מועדונים, סמים, תיירות גאה ומין. אם כן, צריך לדבר על שני הומונורמטיזם שעשויים לסתור זה את זה, גם אם כל אחד מהם עשוי לכלול ממד צרכני וגם אם אותו אדם יכול להיות חלק משניהם, בשלבים שונים של החיים ולעתים אולי גם בשלבים שונים של היום. בצד האזרח המבוית שחי חיים (הומו)נורמטיביים חי ההומו ה'נורמטיבי', במובן זה שהוא חי את מה שנתפס כדרך הנכונה להיות הומו מבחינת מה שאתה צריך לצרוך: איזה גוף יש לך, באיזה מכון כושר ומועדונים אתה מבלה, לאיזה אתרי תיירות גאה אתה נוסע, איזה בגדים אתה לובש ואיזה מין אתה צורך (לא בהכרח במשמעות של קניית מין עבור כסף אלא במשמעות של מין שמשתלב בתרבות הצריכה הזו). כדי להבין את המשמעות של סתירה זו בתוך הרעיון של הומונורמטיביות לדיון על הומולאומיות והומועירוניות, ברצוני להתייחס בקצרה לקמפיין התיירות הגאה לתל-אביב שמבוקר כחלק מהפינקווינג.¹⁸³ קמפיין זה נועד למשוך לישראל את הצרכן הגאה הגלובלי, שצורת הצריכה שלו מתנגשת דווקא עם ביות ומהווה כיום שדה נוסף לייצור רווח בכלכלה הגלובלית. האם ה'אזרח הגיית הטוב' שמדומיין בדיון ההומונורמטיביות/הומולאומיות הוא זה שהולך לצבא, מתחתן עם בן זוגו, מגדל ילדים וחי לפי שעון ההורות, או זה שמבלה במועדונים, מקיים מין מזדמן, צורך לעתים סמים וחי לפי שעון הלילה?¹⁸⁴

בקיץ 2012 הגיע קמפיין התיירות הגאה לתל-אביב לשיאו ועשרות אלפי תיירים הגיעו ארצה לקראת מצעד הגאווה. חוף הילטון, המזוהה עם הקהילה הגאה, נהפך לאחד המוקדים העיקריים ונצבע בצבעי הקשת; העירייה אף תלתה בו דגלים המשלבים את דגל הקשת עם דגל המדינה שהמגן דוד במרכזו.

האם הומולאומיות זו כללה את ממד הביות או שמא רק את ממד הצרכנות, שבמסגרתו למעשה סבסדה העירייה "קרואינג" – חיפוש מין מזדמן בקרב גברים הומואים? הקהל הגאה על החוף, שייצג בחלקו את תרבות הגוף והשרירים ההומואית, ייצג סוג של הומונורמטיביות שעשוי לחפוף לעתים אך במידה רבה לסתור את ההומונורמטיביות כביות. וגם, ככל שהרעיון של הומונורמטיביות מזוהה עם נאו-ליברליזם, אפשר גם ללמוד כיצד המדינה דווקא לא נעלמת במקרה זה, אלא כיצד מדובר בשילוב של ההומוסקסואליות בממשליות בצורה שמערבת אידאולוגיה צרכנית נאו-ליברלית עם מעורבות המדינה, שמסדירה ומסבסדת לא רק את הצד המבוית של ההומונורמטיביות, אלא גם את הצד הצרכני הלא מבוית. את הצד הצרכני, להבדיל מהצד המבוית של ההומונורמטיביות, אי-אפשר להבין כגרסה ההומואית של הטרונורמטיביות. אנו רואים כאן ניכוס מדינתי לא רק של זוגיות או שירות צבאי של הומואים, אלא גם של חוף הילטון – אחד השרידים של תרבות הקרווינג הלא צרכנית, שגן העצמאות על החוף סמוך לו היה הטריטוריה המרכזית שלה בתל-אביב,¹⁸⁵ ועכשיו מנוכס הן על ידי תרבות הצריכה והן על ידי המדינה. על כן, אם אנו מבקשים לחשוב על הקשר בין הומולאומיות להומונורמטיביות, יש לראות איך המדינה מתירה ומשתתפת לא רק בצד המבוית של ההומונורמטיביות אלא גם בממד הצרכני שלו, העומד בסתירה או במתח

עם ביות. ההומולאומיות שבדגל המתנוסס מעל חוף הילטון בתמונה מס' 3 משתלבת, גם אם היא שונה באופייה, מההומולאומיות שמייצגים החיילים בפוסטר בתמונה מס' 1. הצורות השונות של ההומולאומיות, לעתים סותרות ולעתים חופפות, כוללות תפיסות שונות של ההומונורמטיביות (זו ה"מבוייתת" של הזמן ההטרונורמטיבי שהופך לזמן ההומונורמטיבי שבתמונה 2 ובמידה רבה גם תמונה 1, מצד אחד וזו ה"צרכנית" של הזמן הקוירי בתמונה 3 מצד שני) ששתיהן מוצאות את עצמן בצבת ההומולאומיות.

סיכום

כפי שמאמר זה הראה, מזווית ביקורתית וקוירית, השאלה כיצד לפעול למען זכויות לקהילה הגאה בלי לשתף פעולה עם הניכוס של זכויותיה כעלה תאנה לזכויות אדם בישראל היא שאלה מורכבת. בין היתר, היא אינה מאפשרת להתחמק מהמתח שבין לגיטימציה למיינסטרימיזציה.

גיל הוכברג הצביעה על הצורך לתמרן בין ה"חטיפה של השיח על זכויות גייז על ידי תומכים בלתי ביקורתיים של המטרה הציונית" מצד אחד, לבין ה"בטיול של פוליטיקה קוירית כמשנית בחשיבותה למאבק נגד הכיבוש הישראלי, או, גרוע מזה, ככולה כפיית עמדה מערבית אימפריאלית (ציונות) על התרבות הערבית".¹⁸⁶

על צורך זה יש להוסיף לטענתי כמה צרכים: הצורך לתמרן בין הניכוס של זכויות להט"ב כעלה תאנה לדמוקרטיה בישראל מצד אחד לבין ההכחשה של ההישגים בתחום זה מצד שני; הצורך להכיר בהישגים בתחום מצד אחד והצורך להכיר בסכנה שבמדידת ההתקדמות בתחום מזווית מערבית-ליברלית בעלת אפק מוגבל מצד שני; הצורך לתמרן בין המאבק למען שוויון ללהט"ב בתוך ישראל מצד אחד לבין הניכוס של זכויות אלו על ידי המדינה מצד שני, כמו גם הצורך לתמרן בין דרישות ההכרה מצד אחד לבין חשש מדה-רדיקליזציה שכרוכה במיינסטרימינג מצד שני. וגם: הצורך לתמרן בין שיח קולוניאליסטי על "הצלת" פלסטינים מצד אחד (שמלווה בדיווחים תקשורתיים סנסציוניים)¹⁸⁷ לבין, בשם החשש מפנינקושינג, הכחשה של הרדיפה ושל צורך במקלט שעשוי להתלוות אליה, שבה נתקלים לעתים להט"ב פלסטינים ואחרים מצד שני. הצורך האחרון מתחדד על רקע התפיסה שביטא השופט עמית בפסק הדין בעניין הבית הפתוח, המתייחסת לזכויות לקהילה הגאה כמרד להיותה של ישראל מדינה ליברלית-דמוקרטית, תוך הבחנתה ממדינות המזרח-התיכון שאנו מקרינים עליהן את התפיסות שלנו לגבי מיניות, זהות וזכויות בצורה שמאפשרת לנו להרגיש 'נאורים', דמוקרטים וליברלים, תוך הכחשה לא רק של מגבלות השיח הליברלי אלא גם של כל הסיבות שבגללן אנו לא 'נאורים', דמוקרטים וליברלים כפי שפסק הדין מבקש שנרגיש.

הערות

- 1 לאורך המאמר אשתמש במונח 'להט"ב' כשהכוונה לנושאים הנוגעים ללסביות, הומואים, טרנסג'נדרים וביסקסואלים; כאשר אשתמש במונחים 'הומואים' ו'לסביות' בלבד, השימוש הוא מודע ומצביע על נושאים ספציפיים הנוגעים לקבוצות אלו ועל השימוש שנעשה בזכויות שלהם. לעתים, כשאדבר על השיח הגלובלי, אשתמש במונח 'זכויות גייז' בהתייחס להופעת מונח זה שם.
- 2 ע"מ 343/09 הבית הפתוח בירושלים לגאווה וסובלנות נ' עיריית ירושלים (פורסם בנוב, 14.9.2010) (להלן: פרשת הבית הפתוח).
- 3 שם, פס' 4 לפסק דינו של השופט עמית.
- 4 שם, פס' 5-15 לפסק דינו של השופט עמית.
- 5 שם, פס' 29 לפסק דינו של השופט עמית.

- 6 חוק יסודות התקציב, התשמ"ה-1985 (להלן: חוק יסודות התקציב).
- 7 פרשת הבית הפתוח, לעיל ה"ש 2, פס' 34 לפסק דינו של השופט עמית, תוך התבססות על סעיף 3א לחוק יסודות התקציב. בית המשפט העליון פסק כי אין לשום גוף זכות קנויה לקבלת תמיכה מהמדינה, אך משהחליטה הרשות לתמוך ולקבוע מבחני תמיכה למוסדות, מבחני התמיכה עומדים לבדיקה במשקפיים של עקרון השוויון. שם.
- 8 שם, פס' 53 לפסק דינו של השופט עמית.
- 9 שם, פס' 54 לפסק דינו של השופט עמית.
- 10 שם.
- 11 שם, פס' 56 לפסק דינו של השופט עמית.
- 12 שם, פס' 57 לפסק דינו של השופט עמית.
- 13 שם, פס' 65, 75-83 לפסק דינו של השופט עמית.
- 14 שם, פס' 68-74 לפסק דינו של השופט עמית.
- 15 שם, פס' 87 לפסק דינו של השופט עמית; זאת, נוסף על סכום של 65 אלף ש"ח עבור השתתפות במימון מצעד הגאווה של 2006: על סכום זה בלבד הגיעו הצדדים להסכמה. שם, פסקאות 66 ו-87. לדיון בפסק הדין ולביקורת על תפיסת הזהות הלהט"בית בו ראו חגי קלעי "אלעד רוט לא הומה: התיאוריה הקווירית בפרקטיקה המשפטית" מעשי משפט ד 167, 176-178 (2011).
- 16 פרשת הבית הפתוח, לעיל ה"ש 2, פס' 55 לפסק דינו של השופט עמית. בעת מתן פסק הדין בפרשת הבית הפתוח כבר ניתן פסק הדין בבית המשפט העליון הבריטי בעתירה שהזכיר השופט עמית; ראו HJ (Iran) v. Sec'y of State for the Home Dep't (HJ and HC), [2010] UKSC 31.
- 17 על אירוע זה ראו ע"פ 2625/06 ישי שליסל נ' מדינת ישראל (פורסם בנבו, 17.12.2007); פ"ח (י-ם) 843/05 מדינת ישראל נ' ישי שליסל (פורסם בנבו, 31.1.2006).
- 18 ראו להלן טקסט להערות 77-82.
- 19 פרשת הבית הפתוח, לעיל ה"ש 2, פס' 2 לפסק דינה של השופטת חיות.
- 20 LISA DUGGAN, THE TWILIGHT OF EQUALITY? NEOLIBERALISM, CULTURAL POLITICS, AND THE ATTACK ON DEMOCRACY 50 (2004); על צורה חדשה של אזרחות מינית שהיא מופרטת ומביתת ראו גם BRENDAN COSSMAN, SEXUAL CITIZENS: THE LEGAL AND CULTURAL REGULATION OF SEX AND BELONGING 2-3 (2007).
- 21 דאגן, שם בעמ' 65-66; לביקורת על אסטרטגיית הזכויות ההומו-לסבית כמשתלבת באג'נדה הנאו-ליברלית ראו גם DEAN SPADE, NORMAL LIFE: ADMINISTRATIVE VIOLENCE, CRITICAL TRANS POLITICS, AND THE LIMITS OF LAW (2011).
- 22 JASBIR PUAR, TERRORIST ASSEMBLAGES – HOMONATIONALISM IN QUEER TIMES 36-40 (2007).
- 23 שם, בעמ' 50-52.
- 24 על תפיסה זו ראו אייל גרוס "מיניות, גבריות, צבא ואזרחות: שירות הומואים ולסביות בצה"ל במשקפיים השוואתיים" פלילים ט 95, 144-148 (2000) (להלן: גרוס "מיניות, גבריות צבא ואזרחות").
- 25 ראו להלן הערות 71-74, 154-165 והטקסט הצמוד להן.
- 26 במקום אחר כיניתי את שנות התשעים, שבהן חלו התפתחויות רבות, "העשור הגאה". ראו Aeyal Gross, *Challenges to Compulsory Heterosexuality: Recognition and Non-Recognition of Same-Sex Couples in Israeli Law*, in LEGAL RECOGNITION OF SAME-SEX PARTNERSHIPS: A STUDY OF NATIONAL, EUROPEAN AND INTERNATIONAL LAW 391 (Robert Wintemute and Mads Andenas, eds., 2001) (להלן: "Gross Challenges"); אלון הראל כינה תקופה זו "תקופה של מהפכה משפטית הומוסקסואלית": אלון הראל "עלייתה ונפילתה של המהפכה המשפטית ההומוסקסואלית" המשפט ז 195 (2001); לרקע כללי ראו גם LEE WALZER, BETWEEN SODOM AND EDEN: A GAY JOURNEY THROUGH TODAY'S CHANGING ISRAEL (2000); Amit Kama, *From Terra Incognita to Terra Firma: The Logbook of the Voyage of Gay Men's Community into the Israeli Public Sphere*, 38 J. HOMOSEXUALITY 133 (2000) בטקסט

- מתוארות בעיקר ההתפתחויות המשפטיות שהן כמובן רק חלק מהסיפור. בצדן, כמתואר במקורות אלו, חלו התפתחויות חשובות בספרה הפוליטית והתרבותית, למשל: הכנס הראשון בכנסת בנושא שנערך ביזמת ח"כ יעל דיין בשנת 1993, אירועי הגאווה הפומביים הראשונים באותה שנה, הזכייה של דנה אינטרנשיונל באירוויזיון והבחירה של מיכל עדן לנציגת הציבור הראשונה מהקהילה למועצת עיריית תל-אביב – שני אירועים שהתרחשו בשנת 1998.
- 27 פרשת הבית הפתוח, לעיל ה"ש 2, פס' 54 לפסק דינו של השופט עמית.
- 28 ס' 351 לחוק העונשין התשל"ז-1977, ס"ח התשל"ז 226. לניתוח של התפתחות זו ראו יובל יונאי "הדין בדבר נטייה חד-מינית – בין היסטוריה לסוציולוגיה" **משפט וממשל** ד 531 (התשנ"ח). לניתוח הפסיקה שעסקה בהוראת חוק זו וקדמה לביטולה ראו יובל יונאי ודורי ספיבק "בין שתיקה לגינוי: הבניית הזהות של ההומואים בשיח המשפטי בישראל 1948-1988" **סוציולוגיה ישראלית** א 257 (1998-1999).
- 29 חוק שוויון הזדמנויות בעבודה, התשמ"ח-1988.
- 30 חוק איסור אפליה במוצרים, בשירותים, ובכניסה למקומות בידור ולמקומות ציבוריים, התשס"א-2000; חוק זכויות החולה, התשנ"ו-1996; חוק איסור לשון הרע, התשכ"ה-1965; חוק למניעת הטרדה מינית, התשנ"ח-1998; חוק שירות התעסוקה, התשי"ט-1959.
- 31 בג"ץ 721/94 אל-על נתיבי אויר לישראל נ' דנילוביץ' ואח', פ"ד מח(5) 749 (1994); לניתוח מפורט של פסק דין דנילוביץ' ושל "אפקט דנילוביץ'" ראו אייל גרוס, "דנילוביץ', שטיינר והתיאוריה הקווירית" **משפט נוסף** 1 47 (2001) (להלן: גרוס "דנילוביץ', שטיינר והתיאוריה הקווירית").
- 32 Gross Challenges, לעיל ה"ש 26.
- 33 בג"ץ 1779/99 ברנר-קדיש נ' שר הפנים, פ"ד נד(2) 368 (2000); דנג"ץ 4252/00 שר הפנים נ' ניקול ברנר-קדיש ואח' (פורסם בתקדין, 2.3.2008); ע"א 10280/01 ירוס-חקק נ' היועץ המשפטי לממשלה, פ"ד נט(5) 64 (2005).
- 34 בג"ץ 3045/05 בן-ארי נ' מנהל מינהל האוכלוסין במשרד הפנים, פ"ד סא(3) 537 (2006) (להלן: פרשת בן-ארי).
- 35 חוק שיפוט בתי דין רבניים (נישואין וגירושין), התשי"ג-1953.
- 36 שחר ליפשיץ הידועים בציבור בראי התאוריה האזרחית של דיני המשפחה (2005).
- 37 שחר ליפשיץ "דיני המשפחה בעידן האזרחי: מדיני הנישואים של מי שנישאו מחוץ לגבולות המדינה אל היום שאחרי כינונם של נישואים אזרחיים בישראל" **משפט ועסקים** י 447 (2009); בג"ץ 143/62 פונק שלזינגר נ' שר-הפנים, פ"ד יז(1) 225 (1963) (להלן: פרשת פונק שלזינגר); בג"ץ 2232/03 פלונית נ' ביה"ד הרבני האזורי ת"א-יפו (פורסם בנבו, 21.11.2006).
- 38 ע"א (נצרת) 3245/04 ירושת המנוח ש.ר. ז"ל נ' היועץ המשפטי לממשלה, פס"מ תשס"ג (2) 521 (2004) (להלן: פרשת המנוח ש.ר.). בית המשפט המחוזי אמנם הכיר בתיק הנ"ל בכני זוג מאותו מין כיורשים לצורך חוק הירושה, אך עתירה בנושא נדונה לפני בית המשפט העליון לאחר שבית דין רבני סירב להכיר בכך זוג מאותו מין כאדם "הנוגע לעניין" ירושה של בן זוגו – והסתיימה בפשרה. ע"א 1019/12 פלוני נ' בית הדין הרבני הגדול לערעורים בירושלים (החלטה מיום 10.3.2013). בעקבות פסק הדין בעניין ירושת המנוח ש.ר. ז"ל שלעיל, הודיע היועץ המשפטי לממשלה כי אין בכוונתו לערער על הפסיקה המקובלת עליו, וכי "יש להבחין, לצורך הכרה בכני זוג מאותו מין, בין סוגיות ממוןיות והסדרים פרקטיים אחרים, בהן המגמה צריכה להיות פרגמטית וגמישה, ברוח הזמן והמציאות המשתנה, לבין סוגיות של יצירת סטטוס אישי סטטוטורי חדש, המחייבות גישה זהירה יותר, ושהן בדרך כלל עניין למחוקק" **היועץ המשפטי לממשלה – הודעה לעיתונות** 8.12.2004 (התשס"ה).
- 39 פרשת בן-ארי, לעיל ה"ש 34.
- 40 פרשת פונק שלזינגר, לעיל ה"ש 37.
- 41 תמ"ש (ת"א) 16310/08 פלוני נ' אלמוני (פורסם בתקדין, 16.4.2008).

- 42 חוק הסכמים לנשיאת עוברים (אישור הסכם ומעמד היילוד), התשנ"ו-1996. עתירה בנושא נמחקה לנוכח הקמת ועדה בנושא במשרד הבריאות; ראו כתב עתירה בבג"ץ 1078/10 ארד פנקס נ' הועדה לאישור הסכמים לנשיאת עוברים. הועדה המליצה להכיר בפתיחת פונדקאות לבני זוג מאותו מין באופן מוגבל וצר; ראו "המלצות הוועדה הציבורית לבחינת הסדרה חקיקתית של נושא הפריין וההולדה בישראל" (משרד הבריאות, מאי 2012).
- 43 חוק אימוץ ילדים, התשמ"א-1981; עם זאת, ראו הנחיות היועץ המשפטי לממשלה בנושא אימוץ: www.justice.gov.il/MOJHeb/News/2008/imuz.htm
- 44 Ruti Kadish, *Israeli Lesbians, National Identity, and Motherhood, in SAPHO IN THE HOLY LAND: LESBIAN EXISTENCE AND DILEMMAS IN CONTEMPORARY ISRAEL* 223 (Chava Frankfort-Nachmias and Erella Shadmi eds., 2005).
- 45 בהקשר של משפחה ראו גרוס "דנילוביץ", שטיינר והתיאוריה הקווירית", לעיל ה"ש 31; בהקשר של צבא ראו גרוס "מיניות, אזרחות, צבא ולאומיות", לעיל ה"ש 24; על דילמות בסוגיית הנישואין ראו גם דן יקיר ויונתן ברמן "נישואין בין בני אותו המין: האומנם הכרחי? האומנם רצוי?" מעשי משפט א 169 (2008). יש לתת את הדעת על כך שהפסיקה שמכירה בזוגיות אמנם עושה זאת על סמך המודל הנורמטיבי, אך בשני פסקי דין משנת 2010 מצאו בתי הדין לעבודה לנכון להגמיש את תנאי ההכרה בזוגיות בסיטואציה של בני זוג בני אותו המין, שבשל "הארון" לא חשפו את הקשר הזוגי ביניהם והחזיקו דירות מגורים נפרדות. ראו ע"ב (ת"א) 3075/08 פלוני נ' מקפת מרכז לפנסיה ותגמולים (פורסם בתקדין, 31.1.2010); ק"ג (ת"א) 3438/09 דניאל אדרי נ' עירית ת"א (פורסם בנבו, 16.8.2010).
- 46 על הנושא הלהט"בי כאחד הסמלים במלחמות התרבות הדתיות-חילוניות בישראל, ועל הערך הרטורי של סובלנות בנושא עבור הציונות הליברלית, ראו גם Alisa Solomon, *Viva La Diva Citizenship: Post-Zionism and Gay Rights, in QUEER THEORY AND THE JEWISH QUESTION* 149 (Daniel Boyarin, Daniel Itzkovitz, Ann Pellegrini eds. 2003).
- 47 ראו ארנה בן-נפתלי, אייל גרוס וקרן מיכאלי "כיפוח" – כיבוש, סיפוח, קיפוח – על המבנה המשפטי של משטר הכיבוש" תיאוריה וביקורת 15 31 (2007).
- 48 סמי סמוחה "המשטר של מדינת ישראל: דמוקרטיה אזרחית, אי-דמוקרטיה או דמוקרטיה אתנית?" סוציולוגיה ישראלית ב 565 (2000).
- 49 אורן יפתחאל "אתנוקרטיה, גיאוגרפיה ודמוקרטיה: הערות על הפוליטיקה של יהוד הארץ" אלפיים 19 78 (2000); לדיון מקיף ראו אייל גרוס "דמוקרטיה, אתניות וחוקתיות בישראל: בין 'המדינה היהודית' והמדינה הדמוקרטית" סוציולוגיה ישראלית ב(2) 647 (2000).
- 50 ראו, למשל, Brian Whitaker, *Pinkwashing Israel* (17.6.2010), www.al-bab.com/blog/blog1006b.htm; Sarah Schulmann, *A Documentary Guide to Pinkwashing* (29.11.2011), www.prettyqueer.com/2011/11/29/a-documentary-guide-to-pinkwashing-sarah-schulman-new-york-times-oped; ראו גם באתרים www.pinkwashingisrael.com; www.israelilaundry.org/category/pinkwashing; חלק מהתיעוד, בעיקר זה שנעשה באתר האחרון שצוין, אינו מסתפק בתיעוד ומקשר את הביקורת על השימוש התעמולתי של ישראל בזכויות להט"ב לקריאה לחרם על ישראל ובמיוחד על אירועים שנתפסים כחלק משימוש זה. ראו, לעניין זה, Jasbir Puar, *Israel's Gay Propoganda War*, *Guardian* זה, לעניין זה, www.guardian.co.uk/commentisfree/2010/jul/01/israels-gay-propaganda-war; SARAH SCHULMANN, *ISRAEL/PALESTINE AND THE QUEER INTERNATIONAL* (2012).
- 51 ראו, למשל, פירוט על זכויות גייז כמייצגים ערכים ליברליים בישראל באתר של שגרירות ישראל בברייטניה: www.embassyofisrael.co.uk/discover-israel/liberal-values. כן ראו באתר משרד החוץ את הפרסום על Gay Israel ואת הקביעה שישראל היא מהמדינות המקבלות ביותר לקהילה הלהט"בית: www.mfa.gov.il/MFA/IsraelExperience/Gay_Israel.htm; ראו העלון *Gay Rights in Israel* בהוצאת משרד החוץ, ללא תאריך (עותק שמור בידי המחבר).

- Israel Celebrates LGBT Culture in Bay Area* **SFGate** (6.4.2010), www.sfgate.com/entertainment/ 52
 Schulmann; article/Israel-celebrates-LGBT-culture-in-Bay-Area-3268044.php
 'עמ' 117-116. אירוע זה, כמו גם אירועים דומים לו, מעוררים מחאות וחרמות בשל הטענה שיש בהם ניסיון
 להלבין (או שמא "להווריד") את מדיניות ישראל כלפי הפלסטינים. ראו *Campagin Case Study: San Francisco Frameline "Out in Israel" Film Festival*, **Israeli Laundry.org** (11.7.2011), www.israelilaundry.org/2011/11/07/campaign-case-study-san-francisco-frameline-out-in-israel-film-festival.
- Mel Bezalel, *Gay Pride Being Used to Promote Israel Abroad*, **The Jerusalem Post** (6.7.09) 53
 Stand With Us. www.jpost.com/Israel/Article.aspx?id=144736. ראו, בהקשר זה, חומרים באתר של ארגון של
 With Us. ראו, למשל, את הפרסום *LGBT Rights in Israel and the Middle East*, העוסק במצב של
 זכויות להט"ב בישראל ובהשוואתם למצב במדינות ערב, www.standwithus.com/booklets/lgbt/index.html; ראו גם את השימוש בנושא הגאה בקמפיין ההסברה הפרו-ישראלי www.sizedoesntmatter.com/tag/pride; רובת הסרטון הזה: www.vimeo.com/18933370.
- כך, למשל, הסוכנות Blue Star, העוסקת במיתוג מחדש של ישראל: www.bluestarpr.com. מס' 1
 לקוחה מהאתר שלה, www.bluestarpr.com/military-gay-rights-israel.html. ראו גם את הסרטון
 Israel: Gay Oasis שהופץ על ידה בשנת 2010: www.youtube.com/watch?v=ftLzxmTBhQ&feat=ure=youtu.be. לאחרונה שינתה הסוכנות את ייעודה המוצהר מיחסי ציבור לפעילויות חינוכיות: www.bluestarpr.com/images/stories/icons/_FOR_IMMEDIATE_RELEASE.pdf.
- גילי איזיקוביץ "אסי עוזר יוביל קמפיין של משרד החוץ על חייהם של הומוסקסואלים בישראל" **הארץ** 55
 (25.10.2011) www.haaretz.co.il/news/education/1.1530704; ראו גם פרסום של משרד החוץ שבו
 הוא מזמין, בין השאר, את "נציגי הקהילה הגאה" להתנדב לביצוע הסברה בחו"ל: www.hasbara.gov.il/commynication/dovermessages/pages/overboard.aspx.
- ברק רביד "ישראל תגייס גם את הקהילה הגאה לקמפיין הכפשה נגד המשטר האיראני" **הארץ** 56
 (20.4.2009) www.haaretz.co.il/news/politics/1.1256481.
- להתייחסות לקמפיין ראו להלן, הטקסט שליד הערות 183-184.
 "קמפיין תירות גאה בתל אביב – משרד התיירות ישקיע 170 אלף שקל" **TheMarker** (22.7.2010) www.themarker.com/misc/1.592180; "מגעי המחשב: אתר אינטרנט ימשוך גייז לארץ" **ynet** (11.3.2013) www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4355192,00.html.
- Prime Minister Benjamin Netanyahu's speech to the UN General Assembly*, **Haaretz** (24.9.2009) 59
www.haaretz.com/news/prime-minister-benjamin-netanyahu-s-speech-to-the-un-general-assembly-1.7254.
- רוני סופר "רה"מ לקנצלר אוסטריה: שפעילי שלום ילכו לטהרן" **ynet** (23.6.2010) www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3909837,00.html.
- Natasha Mozgovaya, *LGBT Rights in Israel: 'Pinkwashing' oppression of Palestinians or illuminating the Middle East*, **Haaretz** (6.5.2012), www.haaretz.com/news/diplomacy-defense/lgbt-rights-in-israel-pinkwashing-oppression-of-palestinians-or-illuminating-the-middle-east-1.428480.
- Laura Goldman, *Metro Interviews Israeli Ambassador to the United States Michael Oren*, **Metro** 62
 (3.5.2012), www.metro.us/philadelphia/local/article/1142153--metro-interviews-us-ambassador-to-israel-michael-oren.
- www.youtube.com/watch?v=YcigqTWvGaY&feature=youtu.be 63
- ראו אייל גרוס "שטיפת מוח הומו-לאומית" **הארץ** (9.5.2012) www.haaretz.co.il/opinions/1.1703502 64
 התמונה זכתה ל-11,881 'לייקים' ו-9,745 משתמשים חלקו אותה, 65

- www.facebook.com/photo.php?fbid=425165480839661&set=a.250335824989295.62131.125249070831305&type=1
- 66 ליטל לוינ "צה"ל מתגאה בחיילים הומואים" **הארץ** (12.6.2012) www.haaretz.co.il/news/politics/1.1729640
- 67 ליטל לוינ "תמונת החיילים ההומואים של דובר צה"ל מבוזמת" **הארץ** (13.6.2012) www.haaretz.co.il/news/education/1.1730866
- 68 "במשטרה ובעירייה גינו את צביעת השלט בצבעי הגאווה, במשרד החוץ דווקא התגאו בזה" **חדשות 10** NANA (3.8.2012) www.nana10.co.il/Article/?ArticleID=916030
www.youtube.com/watch?feature=player_embedded&v=vhmBbGFJleU
- 70 ברק רביד "מאמצי ההסברה נגד המשט: האם משרד רה"מ הפיץ ברשת סרטון הסברה מפוברק?" **הארץ** (30.6.2011) www.haaretz.co.il/news/politics/1.1178833
Benjamin Doherty, *Getting to the Bottom of marc3pax, Israel's gay flotilla hoaxer* (5.5.2012) electronicintifada.net/blogs/benjamin-doherty/getting-bottom-marc3pax-israels-gay-flotilla-hoaxer; Robert Mackey, *Israeli Video Blog Exposed as a Hoax*, **The Lede, The New York Times** (27.6.2011) thelede.blogs.nytimes.com/2011/06/27/israeli-video-blog-exposed-as-a-hoax.
- 71 אייל גרוס "איפה ביבי ואיפה פנרדלי" **הזמן הוורוד** (מאי 1999) 8
- 72 שם. כך, למשל, בזמן כהונתו של נתניהו אסר שר החינוך בממשלתו, וזבולון המר, על שידור פרק שעסק בנוער גאה במסגרת הסדרה "קלפים פתוחים" בטלוויזיה החינוכית, והשידור הותר רק בעקבות התערבות בג"ץ; ראו בג"ץ 273/97 **האגודה לשמירת זכויות הפרט – למען הומואים, לסביות וביסקסואלים בישראל ואח' נ' שר החינוך התרבות והספורט ואח' פ"ד נא** (5) 822 (1997).
- 73 במקור נעשה שימוש במונח זה (בהמשך למונח "גרינושינג", שהגיע מתחום איכות הסביבה) בהקשר של חברות המתיימרות לתמוך בנשים החולות בסרטן שד בעוד שלמעשה החברות מרוויחות ממחלתן של הנשים. על הגלגול של השימוש במונח להקשר הישראלי-פלסטיני ראו Schulmann, לעיל ה"ש 50, בעמ' 135. אף כי נעשה שימוש במונח 'פינקווישינג' גם קודם, ותייעוד וביקורת של התופעה התרחשו גם קודם, לרבות בתקשורת הבינלאומית, נקודת מפנה ברמת ההתייחסות והמודעות הבין-לאומית לסוגיה ולמונח הייתה פרסום מאמר בנושא בניו-יורק טיימז, מאת החוקרת, הסופרת והפעילה האמריקנית שרה שולמן. ראו Sarah Schlman, *Israel and 'Pinkwashing'*, **The New York Times** (22.11.2011) www.nytimes.com/2011/11/23/opinion/pinkwashing-and-israels-use-of-gays-as-a-messaging-tool.html?_r=1; תרגום של המאמר פורסם ב"הארץ"; שרה שולמן "זכויות הומואים בישראל מחפות על ביטויי גזענות" **הארץ** (13.1.2012) www.haaretz.co.il/news/education/1.1616319; פרסום הרשימה עורר ביקורות תגובות ודיונים רבים, חלקם ישירות על מאמרה של שולמן וחלקם על הנושא באופן רחב יותר. במסגרת זו אוכל להפנות רק לקצה הקרחון של התגובות; ראו Peter Lloyd, *Sarah Schulman, Sparks Online Debate with 'Pinkwashing' Theory*, **Diva** (2.12.2011) www.divamag.co.uk/category/news/writer-sarah-schulman-sparks-online-furore-with-James Kirchick, *Pink Eye*, למשל, %27pinkwashing%27-theory.aspx; לביקורת על הרשימה ראו, **Tablet** (29.11.2011) www.tabletmag.com/jewish-news-and-politics/84216/pink-eye
מני רבות להתמשכות הדיון ראו הדיון שהתפרסם בכתב העת **Tikkun** ביולי 2012 תחת הכותרת *Debating Pinkwashing* www.tikkun.org/nextgen/debating-pinkwashing; Michael Luongo, *Pinkwashing's Complicated Context*, **Gay City News** (4.1.2012) gaycitynews.com/pinkwashings-complicated-Philip Weiss, *How Sarah Schulman ועל התגובות לה* ראו **Mondoweiss** (6.2.2012) mondoweiss.net/2012/02/how-sarah-schulman-managed-to-get-pinkwashing-into-the-new-york-times.html
הרשימה צוטטה כאחת הסיבות לסירוב של ראש הממשלה בנימין נתניהו להיענות להזמנה של הניו-

- 74 יורק טיימז לפרסם בו מאמר משלו. ראו **The Jerusalem PM Adviser's letter to 'New York Times'**. **Post** (16.12.2011) www.jpost.com/DiplomacyAndPolitics/Article.aspx?id=249724; לביקורת על הנתונים שהציגה שולמן ראו **The Huffington Post** Yoav Sivan, *Confessions of a Pinkwasher*, **The Huffington Post** (15.12.2011) www.huffingtonpost.com/yoav-sivan/confessions-of-a-pinkwash_b_1138412.html. ייתכן שהמונח 'פינקוואשינג' אינו מוצלח במיוחד ככל שהוא מבוסס על המונח 'גרינוושינג', המתאר חברות שמתיימרות לנהוג בדרך 'ירוקה' – כלומר: דרך הרגישה לאיכות הסביבה – אך למעשה אינן כך, ואילו בהקשר של ישראל דובר לרוב בניכוס של התפתחויות שחלו בתחום כדי לקדם את האג'נדה הלאומית. אלא שהמונח התקבל ונטמע; יתרה מזו: התבטאויות כמו אלה של אורן הצדיקו אותו. כיום המונח ממלא תפקיד מרכזי בדיון הגלובלי על הנושא הלהט"בי בישראל ובפלסטין. על דיון זה ועל אקטיביזם קשור ראו הגיליון המיוחד של GLQ: Queer Theory and the Question of Israel/Palestine, וגם-16GLQ (2010) Jasbir Puar, "The Center Cannot Hold": *The Flourishing of Queer Anti-Occupation Activism*, **Huffington Post** (10.3.2011) www.huffingtonpost.com/jasbir-k-puar/Occupation-Activism_Schulmann;the-center-cannot-hold-th_b_991572.html, לעיל ה"ש 50.
- 75 Katherine Franke, *Dating the State: Moral Hazards of Winning Gay Rights*, 44 COLUM. HUM. RTS. L. REV. 1 (2012); פרנקי עומדת על האופן שבו גורמים שמרניים בארצות-הברית, המתנגדים בדרך כלל לזכויות להט"ב, השתמשו באופן אופורטוניסטי בביקורת על המדיניות של איראן בנושא ועל דבריו של אחמדינז'ד (שאותם ציטט גם השופט עמית בפרשת הבית הפתוח) כדי לנגח את איראן ולהציגה כלא-סובלנית ופרימיטיבית. במקומות אחרים בעולם התפיסה של הכרה בזכויות להט"ב משמשת כלי בשיח אנטי-הגירתי הומונורמטיבי והומולאומי, שלעיתים קרובות הוא גם אסלאמופובי. ראו, למשל, בהקשר ההולנדי: Suhraiya Jivraj & Anisa de Jong, *The Dutch Homo-Emanicipation Policy and its Silencing Effects on Queer Muslims*, 19 FEM. LEGAL STUD. 143 (2011); Fatima El-Tayeb, 'Gays who cannot properly be gay: Queer muslims in the neoliberal European city', 19 EUR. J. WOMEN'S STUD. 79 (2012).
- 76 לדיווח על האופן שבו מושמעות טענות לא מבוססות על מקלט שישראל נותנת לגייזי פלסטינים ראו – למרות הכותרת – את הכתבה: **The** Kathleen Peratis, *For Gay Palestinians, Tel Aviv is Mecca*, **Forward** (24.2.2006) forward.com/articles/1125/for-gay-palestinians-tel-aviv-is-mecca; אי-מתן מקלט כאמור ועל נושא הפליטים ההומואים הפלסטינים ראו Michael Kagan and Anat Ben-Dor, *Nowhere to Run: Gay Palestinian Asylum Seekers in Israel* (Tel-Aviv University, Faculty of Law, Public Interest Law Program) www.law.tau.ac.il/Heb/_Uploads/dbsAttachedFiles/NowheretoRun.pdf; לדיון ביקורתי על שיח ה'הצלה' הישראלי כלפי פלסטינים הומואים ראו Jason Ritchie, *How Do You Say "Come Out of the Closet" in Arabic?: Queer Activism and the Politics of Visibility in Israel-Palestine*, 16 GLQ 557 (2010); לביקורת על השימוש הישראלי בלהט"ב Morton Berthelsen, *Stop Using Palestinian Gays to whitewash Israel's Image*, **Haaretz** (1.10.2009) www.haaretz.com/news/stop-using-palestinian-gays-to-whitewash-israel-s-image-1.6887; ראו גם Amel Amireh, *Afterword*, 16:4 GLQ 635 (2010).
- 77 על הרצח ראו אוסף ידיעות בכתובת www.glb.org.il/he/history/articles.php?categoryID=974.
- 78 לדיווחים על הרצח ועל התגובות לו ראו, למשל, קובי בן-שמחון "השגרה שאחרי הרצח במועדון הנוער ההומו-לסבי 'בר-נוער'" **הארץ** (30.12.2009) www.haaretz.co.il/misc/1.1297349.
- 79 ראו אייל גרוס "פולמוס הפרטיות, הארון והאאוטינג, על ההומופוביה הליברלית (הגרסה הלא מצונזרת)" **המשתה** (13.8.2009) aeyalgross.com/blog/?p=59504; בסיכומו של דבר הדמויות המפורסמות שסביבן התנהל פולמוס זה יצאו מהארון, רובן בשנה שאחרי הרצח בברנוער. ראו אייל גרוס "שנה חלפה: הפצע פתוח – והארון?" **ynet** (1.8.2010) www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3928122,00.html.

- 80 "הטוקבקים שצונזרו – פרצופה של המדינה" וואלה (2.8.2009) news.walla.co.il/?w=1/1530512.
- 81 גלי גינת "ואמא יודעת? הירי הוציא את הנערים מהארון" מעריב-NRG (3.8.2009) www.nrg.co.il/online/1/ART1/924/875.html.
- 82 נועה קושרק "הפיגוע כבר נוער: 'התקשרתי לאבא וסיפרתי שנפצעתי, הוא אמר: סוטה, חבל שאתה לא מת' " הארץ (1.12.2009) www.haaretz.co.il/news/education/1.1292727.
- 83 ביטוי נוסף להומופוביה הליברלית התקיים בדיון האאוטינג שהתקיים אחרי הרצח, כאשר על פני השטח צפו ועלו מחדש הסממאות בדבר היותה של נטייה מינית 'ענייני הפרטי' של אדם – תוך התעלמות מכך שרק נטייה מינית אחת נחשבת עניין פרטי ואילו ההטרסקסואליות היא לעולם ציבורית, ותוך התעלמות מהדרך שבה סיווגה של ההומוסקסואליות כ'פרטית' הוא חלק מדחיקתה לארון. ראו עמליה זיו ואייל גרוס "אמנות הקריאה הקווירית של איב קוסופוסקי סדג'ויק" תיאוריה וביקורת 37, 275, 278-277 (2010).
- 84 אלו היו אנשי רצ ואחר-כך מרצ, חד"ש והאגף השמאלי יחסית של מפלגת העבודה. חברי כנסת בולטים שזוהו עם תמיכה בקהילה הגאה היו שולמית אלוני, מרדכי וירשובסקי, יעל דיין, נעמי חזן, זהבה גלאון, דב חנין ובהמשך גם שלי יחימוביץ'. כאשר ניסתה מפלגת שינוי לרכב על הגל האנטי-חרדי היא גם אימצה את הנושא הזה, אך האפיזודה חלפה עם המפלגה, אם כי היא ייצגה את העובדה שגם גורמים שראו את עצמם כמרכז ליברלי עם דגש אנטי-חרדי הביעו תמיכה בקהילה.
- 85 על המחלוקת בעניין מצעד הגאווה בירושלים ראו צבי טריגר "בין ירושלים לאום אל פאחם: על מה שיש ומה שאין בפסיקת בג"צ בעניין מצעדי הגאווה בירושלים וצעת הימין הקיצוני באום אל פאחם" המשפט 339, 346-353 (התשע"א).
- 86 ראו אייל גרוס "פוליטיקה גאה, פוליטיקת שמאל" המשטה (16.11.2006) aeyalgross.com/blog/?p=25277.
- 87 את ההופעה של לבני אפשר לראות באתר www.tzipilivni.co.il/?p=721.
- 88 על תהליכים אלו ועל המקום של המרכז הגאה במסגרתם ראו Chen Misgav, "Reconstructing Space from Within: Sexuality and Gender Activism of 'Trans in the Center' Group" (Forthcoming) עדי מורנו "גאים במרכז: משילות ניאו-ליברלית ותהליכי אינדיבידואליזציה בראי קהילת הלהט"ב בישראל" עבודת גמר לתואר שני, אוניברסיטת תל-אביב, אוגוסט 2011; נורית אלפסי וטובי פנסטר "העיר הלאומית והעיר העולמית: ירושלים ותל-אביב בעידן של גלובליזציה" סוציולוגיה ישראלית ו 265, 287-288 (2005).
- 89 עמית קמה "למכור הומו בצלופח: דימויים הומוסקסואלים בתקשורת בישראל" חד פעמי: מגזין תרבות ואמנות הומו-לסבית 6 (1998); לביקורת על פוליטיקה של "נורמליות" בהקשר הלהט"בי הישראלי ראו אייל גרוס, "העיתון והארון: דפוס תקשורת של הומואים מאת עמית קמה – ביקורת ספר" מגמות מג 599 (2004); רו יוסף "הפוליטיקה של הנורמלי: מין ואומה בקולנוע הומוסקסואלי ישראלי" תיאוריה וביקורת 30, 159, 159-178 (2007); לביקורת על פוליטיקה הומואית נורמטיבית בהקשר האמריקני ראו MICHAEL WARNER, THE TROUBLE WITH NORMAL (1999). לתמיכה בפוליטיקה כזו ראו ANDREW SULLIVAN, VIRTUALLY NORMAL (1996).
- 90 על הקשר בין הקהילה למסד ראו מאמרו של עמית קמה, המנתח את התהליכים של ניכוס, היטמעות ו'ביות' של הקהילה ההומו-לסבית ואת התהליך שבו ניהלה הקהילה משא ומתן עם מוסדות משפטיים וחברתיים כדי להבטיח זכויות וחובות במסגרת המערכת החברתית הקיימת של אזרחות נורמטיבית: Amit Kama, *Parading Proudly into the Mainstream: Gay & Lesbian Immersion in the Civil Core, in THE CONTRADICTIONS OF ISRAELI CITIZENSHIP: LAND, RELIGION AND STATE* 180 (G. Ben-Porat & B. Turner eds., 2011). לדוגמה הממחישה את סוגיית הביות והמחלוקת סביבה, כשנציג של הקהילה תומך מתוך המסד העירוני בעמדה נורמטיבית או שמא 'מנרמלת', ראו המחלוקת על גן עצמאות כמקום מפגש להומואים. יניב ויצמן, מייסד ארגון הנוער הגאה וחבר במועצת עיריית תל-אביב, תמך בעמדה שלפיה "גן העצמאות סיים את תפקידו ההיסטורי כמקום מפגש למין מזדמן". הביקורת על זו תפיסה זו טענה שהיא מייצגת רק "אנשים מחוץ לארון שיש להם פנטהאוז". עפרי אילני "מחלוקת בתל

- אביב: האם גן העצמאות סיים את יעודו כמקום מפגש להומואים" **הארץ** (23.11.2009) www.haaretz.co.il/news/education/1.1291426; ראו דפנה הירש "הומוטופיה: גן העצמאות בתל-אביב" **סקס אחר: אנתולוגיה קווירית ישראלית** (אייל גרוס, עמליה זיו ורוז יוסף עורכים, עתיד להתפרסם). תודה לעפרי אילני שהצביע על הרלוונטיות של מחלוקת זו.
- 91 את הופעתה אפשר לראות באתר www.youtube.com/watch?v=HEJ15pnTdmg.
- 92 לדיון מפורט בעצרת ראו אייל גרוס "קרוע לב אך נושם" **המשתתף** (24.8.2009) aeyalgross.com/blog/?p=59782.
- 93 לנוסחים של כל הנאומים שנישאו בעצרת ראו www.glb.org.il/he/history/articles.php?categoryID=984.
- 94 לנוסח נאום של סער ראו cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/Shefi/Hitpatchut/NeumHasr2009.htm.
- 95 ראו "שר החינוך: הנכבה? לא בבית ספרנו" **נענע 10** news.nana10.co.il/Article/?ArticleID=651906 (25.6.2010) ראו גם אור קשתי "משרד החינוך הורה השנה להסיר ספר לימוד שהתייחס לנכבה" **הארץ** (25.6.2010) www.haaretz.co.il/news/education/1.1208831.
- 96 אבי כהן "נתניהו בפגישה עם נציגי הקהילה: תומך ומזדהה" **ynet** (6.8.2009) www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3757897,00.html.
- 97 סוג כזה של פוליטיקת זהות להט"בית נדון – ומבוקר – אצל עמליה זיו "להצות את גבולות המגדר, לכגוד בגבולות הלאום – הפוליטיקה הפרפורמטיבית של כביסה שחורה" **פערי אזרחות: הגירה, פריז וזהות בישראל** 290 (יוסי יונה ואדריאנה קמפ עורכים, 2008) (להלן: זיו "כביסה שחורה"); חגי קלעי, לעיל ה"ש 15. זיו ויונאי מבקשים להצביע על תפיסות אחרות של פוליטיקת זהות, שלפי יונאי תהיה פוליטיקה קווירית של זהות, שאינה מחייבת הסתגרות בתוך זהות אחת אלא עשויה דווקא לאפשר לנו להבין מה מרגישים מיעוטים מדוכאים אחרים. ראו יובל יונאי "מבט קווירי על הסכסוך הערבי-יהודי" **תיאוריה וביקורת** 19, 265, 274 (2001) (להלן: יונאי "מבט קווירי על הסכסוך הערבי-יהודי").
- 98 בין היתר, הדבר מתבטא בריבוי המקרים של הורות לא רק אצל לסביות אלא גם אצל הומואים. ראו דנה הרמן "האופנה החדשה בת"א: הומואים עם עגלות תינוק" **הארץ** (20.2.2013) www.haaretz.co.il/news/education/1.1934420.
- 99 על פוליטיקה "הומו-שמרנית" ראו **RICHARD GOLDSTEIN, HOMOCONS: THE RISE OF THE GAY RIGHT** (2003).
- 100 ראו אופיר בר-זהר "המפלגות הגדולות עולות על הגל הוורוד" **הארץ** (2.3.2012) www.haaretz.co.il/news/education/1.1654883; רננה לויאני "התאים הגאים בכנסת יוצאים מהארון – לא רק בשמאל" **מאקו גאווה** (23.12.2011) www.mako.co.il/pride-news/local/Article-3d33b7d349a6431006.htm. כן ראו דיווח על התפקדות מאורגנת למפלגת הבית היהודי: קובי נחשוני "יזומה: הומואים דתיים מתפקדים לבית היהודי" **ynet** (5.7.2012) www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4251587,00.html; על פי הדיווח התפקדות זו נעשתה ביזמה של ארגון ההומואים הדתיים "חברותא". אכן, נדרש דיון נפרד קשר בין עליית ההומולאומיות החדשה והנראות הגדלה והולכת של להט"בים דתיים שבאה לידי ביטוי בהקמה של כמה ארגונים המייצגים ציבור זה. למותר לציין שאלו אינם מחזיקים בתפיסה פוליטית אחידה ושיציאה מהארון בהקשר דתי עשויה להיות בעלת פוטנציאל רדיקלי, אך עם זאת, בגלל הקשרים המורכבים בין פוליטיקה, דת ולאום בישראל, היא עשויה גם להיות חלק מעליית ההומולאומיות החדשה.
- 101 ראו דני זאק "לימור לבנת והליכוד עושים פינקווינג" **מאקו גאווה** (10.1.2013) www.mako.co.il/pride-news/local/Article-7e1cc3081232c31006.htm; יהונתן ליס "מלחמת הליכוד בשובניזם והומופוביה" **הארץ** (4.1.2013) www.haaretz.co.il/news/elections/trueornot/1.1900329; אייל גרוס "עלה תאנה וורוד" **הארץ** (11.1.2013) www.haaretz.co.il/opinions/1.1904667. פגישות של נציגי הקהילה הגאה עם חברי כנסת מהאגף הימני של הליכוד שאף מזוהים עם ביטויים גזעניים עוררו מחלוקות על רקע זה;

- ראו גרוס, שם; גיא ארליך "פייגלע: גל של ביקורת בקהילה הגאה בעקבות המפגש עם פייגלין בבית האגודה" עכבר העיר 14.2.2013, בעמ' 22.
- 102 ראו לעיל ה"ש 75 והמקורות המצוטטים בה; באופן ספציפי בהולנד ראו, למשל, את הפוליטיקאי ההומו הימני פים פורטאון, שנרצח בשנת 2002, ותומכיו נקטו אחרי הרצח קו אף יותר גזעני ואנטי-מוסלמי. Suhraiya Jivraj & Anisa de Jong, לעיל ה"ש 75, בעמ' 147-148; אחד מראשי תא "גאים בליכוד" אכן ציין את פורטאון כרוגמה להיעדר הצדקה למונופול של השמאל בתחום; ראו לויאני, לעיל ה"ש 100.
- 103 על הקשר בין הסדר הפאטריארכלי לזה ההטרסקסואלי ראו אדריאן ריץ' "הטרסקסואליות כפויה והקיום הלסבי" מעבר למיניות: מבחר מאמרים בלימודים הומו-לסביים ותיאוריה קווירית 73 (יאיר קדר, עמליה זיו ואורן קנר עורכים, 2003); על הקשר בין סדר זה לסדר הלאומי ראו גרוס "מיניות, גבריות צבא ואזרחות", לעיל ה"ש 24, בעמ' 136-138 והמקורות המצוטטים שם.
- 104 לעניין הניסיון למנף את האהדה בעקבות הרצח ראו, למשל, הילי גלזר "גל אוחובסקי במייל לקהילה הגאה: כך תמנפו את האהדה הציבורית" העיר (16.10.2009). www.mouse.co.il/CM.articles_item,778,209,41207.aspx.
- 105 יאיר קדר "אימפריית הגאווה" הארץ (7.6.2010) www.haaretz.co.il/opinions/1.1205681.
- 106 שירי איזנר מתארת, מזווית של פוליטיקה ביסקסואלית, כמה אירועים שבהם פעילים שביקשו להביא מסרים הסוטים מגדרית או פוליטית מהמיינסטרים ההומואי נאלצו להיאבק על מקומם ועל האפשרות להשמיע קול, ולעתים הודרו ונתקלו בניסיונות השתקה. ראו Shiri Eisner, *Love, Rage and the Occupation: Bisexual Politics in Israel/Palestine*, 12 JOURNAL OF BISEXUALITY 80 (2012); לדיון ספציפי בהקשר של אחרי הרצח בברנוער, ראו שם, 115-120; על הסכנה שהאזרח הגיי, המוגן במסגרת ה"פטשזים" של זכויות, ייסוג מפוליטיקה פרוגרסיבית – במיוחד כשהגורמים שהעניקו לו זכויות מקדמים מדיניות שפוגעת בזכויות אדם של אחרים בהקשרים כמו הגירה, מלחמה בטרור, וכל זאת על רקע של כלכלה נאו-ליברלית המדגישה את הפרטת האחריות לאחרים – ראו Carl Stychin, *Same-Sex Sexualities and the Globalization of Human Rights Discourse* 49 MCGILL LAW JOURNAL 951, (2004) 969-967. לדיון בפנייה של מי שאינו יכול או אינו רוצה להשתיך לפוליטיקה הגאה הנורמטיבית לפוליטיקה של בושה, הנובעת מזהויות או מהזדהויות לא נורמטיביות, ראו מירב אמיר "לא רק גאווה: הבושה בשיח הקווירי" תיאוריה וביקורת 32 243 (2008).
- 107 ראו יונתן למזה "שנה אחרי הרצח בברנוער – מה קרה להבטחות הגדולות?" העיר בוורוד (25.7.2010) www.glb.org.il/he/aguda/articles.php?articleID=1437.
- 108 לתגובות שביקשו למקם את הרצח בהקשר של אלימות, לרבות זו של הכיבוש, ראו תמרה "הומופוביה היא גזענות" העוקץ (5.8.2009) [www.haokets.org/2009/08/05/%D7%94%D7%95%D7%9E%5.8.2009%D7%95%D7%A4%D7%95%D7%91%D7%99%D7%94-%D7%94%D7%99%D7%90-%D7%A2%D7%A0%D7%95%D7%AA/](http://www.haokets.org/2009/08/05/%D7%94%D7%95%D7%9E%5.8.2009%D7%95%D7%A4%D7%95%D7%91%D7%99%D7%94-%D7%94%D7%99%D7%90-%D7%A2%D7%A0%D7%95%D7%AA/2009/08/05/%D7%94%D7%95%D7%9E%5.8.2009%D7%95%D7%A4%D7%95%D7%91%D7%99%D7%94-%D7%94%D7%99%D7%90-%D7%A2%D7%A0%D7%95%D7%AA/) נאום במצעד הגאווה www.justjlm.org/443 30.7.2010; דורי מנור, "גם אנהנו היינו למיעוט גזעני" הארץ (9.8.2009) www.haaretz.co.il/opinions/1.1274818; איתי ולדמן "כשקוראים לחשיכה מספיק פעמים ומספיק חזק, היא באה" טיים אאוט 13.8.2009, בעמ' 40-41; אייל גרוס "קרוע לב אך נושם" לעיל ה"ש 92. לביקורת על עמדה זו ראו אבנר ברנהיימר "הקורבן הבא: הומו מפורסם בארון" מאקו גאווה (12.8.2009) www.mako.co.il/pride-culture/magazine/Article-a259719973e0321004.htm. בהקשר זה יודגש כי ברור שיש הבדלים חשובים בין הנסיבות והצורות של דיכויים ואלימות ואסור להשטיח אותם; ידוע גם שרציחות על רקע הומופובי מתרחשות גם במדינות אחרות שבהן ההקשר הפוליטי שונה מאוד. עם זאת, אין בכך כדי לשלול את היכולת והצורך בנייתו מבני של האלימות ההומופובית בהקשר הרחב יותר של גזענות, אלימות והרג בישראל ובשטחים.

- 109 על פוליטיקה קווירית ועל הקשר בינה לבין תאוריה קווירית ראו אייל גרוס ועמליה זיו "בין תיאוריה לפוליטיקה: לימודים הומו-לסביים ותיאוריה קווירית" מעבר למיניות: מבחר מאמרים בלימודים הומו-לסביים ותיאוריה קווירית 9 (יאיר קדר, עמליה זיו, אורן קנר עורכים, 2003) (להלן: גרוס וזיו, "בין תיאוריה לפוליטיקה").
- 110 אני מציין ש"רוכב ככל הנראה אשכנזים" משום ששמות משפחה אינם ערובה ודאית למוצא עדתי, בפרט לא אצל אנשים ממוצא עדתי מעורב.
- 111 בין הדוברים שהשמיעו קולות כאלו היו חבר הכנסת ניצן הורביץ, הזמרת אליט (שרון בן-עזר), הפעילה נורה גרינברג והפעיל סמי זיבאק, שדיבר על האפליה הכפולה של הומואים פלסטינים כמוהו. ראו נאומי העצרת, לעיל ה"ש 93; חלק מהתיאורים של העצרת התעלמו מדוברים אלו ומהדובר הפלסטיני. כך, למשל, גיל הוכברג כתבה ש"מותם של שני הומוסקסואלים צעירים, אחת לסבית ואחד הומו, נחטף באופן מידי כדי לקדם אג'נדה היפרפטריוטית". הוכברג אמנם הכירה בכך שכמה דוברים ציינו שיש להבין את ההומופוביה בהקשר הרחב יותר של אלימות, שנאה ופחד, אך להבדיל מהפוליטיקאים שאת דבריהם ציטטה בהרחבה ובשם, הקולות הביקורתיים יותר נשארו בכתבתה אנונימיים ושוליים לדיון. נוסף על כך, הקביעות שקבעה הוכברג לגבי זהות הנרצחים הן בעייתיות ויש להיזהר מקביעת השערות: Gil Hochberg, *Introduction: Israelis, Palestinians, Queers: Points of Departure*, GLQ 14:4 (2010) 493. בעיתונות דווח בהרחבה שליו טרובישי ראתה את עצמה כהטרסקסואלית וכתבה על כך ביומנה; ראו סמדר שיר "נשארתי עם חור בלב" ידיעות אחרונות – 7 ימים 20.11.2009, 50; כמו כן, ניר כך חי בעת הירצחו עם בן זוג מאותו מין, אבל לפחות חלק מחייו הוא הזדהה כביסקסואל, עובדה שלא נדונה כלל בספרה הציבורית, להבדיל מההטרסקסואליות של טרובישי; ראו רשימתו של ניר כן "אין דבר כזה ביסקסואליות!" [הכתרת היא אירונית; א' ג'. הצבעים שלנו, www.a-v.co.il/tzvaim/article.asp?CID=18; לדיון בממד זה ראו Eisner, לעיל ה"ש 106, בעמ' 120. כמו כן, הוכברג (וגם אחרים) ציינה שלא היה דובר פלסטיני בעצרת אף על פי שהשתתף בה דובר פלסטיני, גם אם הוקצה לו מעט מאוד זמן. בקשתו של חבר הכנסת לשעבר עיסאם מחול' לדבר נדחתה ויש לבקר זאת (ראו עיסאם מחול' במכתב מחאה למארגני עצרת האבל בת"א: "הדמוקרטיה אינה ניתנת לחלוקה", maki.org.il/he/democracy/132-articles/4318----q; יתרה מזו: לא התאפשר לנציגות מהארגון הלסבי הפלסטיני אסוואת לנאום. ראו Schulmann, לעיל ה"ש 50, בעמ' 139; על אי-ההשתתפות של מחול' ומנגד על השתתפותו של הדובר הפלסטיני ההומו סמי זיבאק ראו ניב הלפרין "אין בעצרת ביטוי למגזר הערבי" גוגי 8.8.2009 (8.8.2009). www.gogay.co.il/content/article.asp?id=8535. לתיאור המחלוקות סביב העצרת ראו שי גרינברג ונטע אחיטוב, "סיפור הארון" העיר 14.8.2009, 42. במסגרת כתבה זו הסביר איציק סרור דובר האגודה שהרגע לסירוב להשתתפותו של מחול' הוא חוסר רצון לקשור בין העצרת לכיבוש ומנגד נדונה השתתפותו של זיבאק שחלק מהכותבים על העצרת התעלמו ממנה.
- 112 ראו זיו "כביסה שחורה", לעיל ה"ש 97; Dalit Baum, *Women in Black and Men in Pink: Protesting Against the Israeli Occupation*, 12 Soc. IDENTITIES 563 (2006).
- 113 ראו חגי קלעי "הביקורת היא לגיטימית ואנחנו בהחלט (לא) מקשיבים לה" יחסי מין – הגיגים של (א) נשים על מגדר (5.5.2012) meandiscourse.wordpress.com/2012/05/05/gay-pride-and-homo-nationalism/; לדיונים בקהילה הגאה בנושא אי-ייצוג נשים בארגונים ובאירועים ראו אילן ליאור "המאבק בהדרת נשים מגיע גם לארגון הנוער הגאה" הארץ (28.10.2012) www.haaretz.co.il/news/education/1.1851551; צפי סער "הדעות הקדומות של הקהילה הגאה" הארץ (7.1.2013) www.haaretz.co.il/gallery/mejunderet/1.1901982; יתרה מזו: לא ברור אם אלו שנמצאים בעמדות הכוח הללו מכירים בכלל בפריבילגיות שזהותם מעניקה להם, ובכך שלנשים, לטרנסג'נדרים ולביסקסואלים ערביים ומזרחיים קשה יותר להגיע לעמדות כוח כאלו. מעמדתם המועדפת הם מלינים לעתים על היעדר נשים בפעילות הקהילתית (ראו, למשל, דברי גל אוחובסקי בסרטון www.youtube.com/watch?gl=SN&feature=related&hl=fr&v=2HimGVhYObg) בלי לתת את הדעת לקושי של מי שלא שייך ל-"old"

- boy's club" המטאפורי להגיע לעמדות הכוח, ולכך שייצוג לא כוללני שמציג את עצמו כמייצג את כל הקהילה (ולא הדרישה לייצוג הולם מצד מי שמודר) למעשה מפצל אותה. ראו Iris M. Young, *Justice and the Politics of Difference* 116 (1990). יאנג התייחסה לאופן שבו הטוענים לייצוג מואשמים בפיצול במקום המדירים.
- 114 ראו נועה קושרק "לראשונה יתקיימו היום 3 מצעדי גאווה בתל-אביב" *הארץ* (11.6.2010) www.haaretz.com; "כן למצעדים לא לאלמות" גוגיי (10.6.2010) www.gogay.co.il/content/article.asp?id=9187; על הרקע למצעדים האלטרנטיביים ולארגונם ראו גם Eisner, לעיל ה"ש 106, בעמ' 122-125; מורנו, לעיל ה"ש 88; ראו גם חגי קלעי "שווה? להיות גאה! על שני מצעדי גאווה בעיר קטנה אחת" יחסי מין – הגיגים של (א)נשים על מגדר (9.6.2011) meandiscourse.wordpress.com/2011/06/09/the-radical-lgbt-parade.
- 115 "ניב וייצמן נגד 'הקווירים הרדיקלים'" גוגיי (9.6.2010) www.gogay.co.il/content/article.asp?id=9180.
- 116 ראו "כן למצעדים, לא לאלמות", לעיל ה"ש 114.
- 117 בשנה זו התקיימו הדיונים סביב מצעדי הגאווה בד בבד עם הדיונים על מיניות ולאומיות סביב אירועי הגאווה בברלין ובטורנטו; ראו Aeyal Gross, *Israeli GLBT Politics between Queerness and Homonationalism, Bullybloggers* (3.7.2010), bullybloggers.wordpress.com/2010/07/03/israeli-lgbt-politics-between-queerness-and-homonationalism/.
- 118 זיו "כביסה שחורה", לעיל ה"ש 97, בעמ' 317-319; זיו שואלת את המונח "ציבוריות-נגד" ממייל וורנר. ראו Michael Warner, *Public and Counterpublics* (2002).
- 119 זיו, שם, בעמ' 307-312.
- 120 על הכרה וחלוקה ראו ננסי פרייזר "מחלוקה להכרה? דילמות של צדק בעידן פוסט-סוציאליסטי" שלטון ההון: החברה הישראלית בעידן הגלובאלי 270 (דני פילק ואורי רם עורכים, 2004).
- 121 כך, למשל, תיארה שירי איינר כיצד הקהילה שהתגבשה סביב הגוש ה"שחור-ורוד" שינתה את המוקד שלה לפוליטיקה טרנסג'נדרית ואת המעבר שלה עצמה ושל פעילים נוספים מפוליטיקה קווירית לפוליטיקה ביסקסואלית. ראו Eisner, לעיל ה"ש 106, בעמ' 91-93.
- 122 ראו הדיון אצל זיו על הדרך שבה הנזילות המכילה של זהויות בפוליטיקה הקווירית עשויה למחוק את הצורך לבטא זהויות פריטקולריות ובפרט זהות טרנסג'נדרית, זיו "כביסה שחורה", לעיל ה"ש 97, בעמ' 313-314.
- 123 ראו, למשל, ברשימה הקוראת להשתתף במצעד זה, פנינה מולרובנו "זאת לא המסיבה שלי" *העוקץ* (8.6.2011) www.haokets.org/2011/06/08/%D7%96%D7%90%D7%AA-%D7%9C%D7%90-%D7%94%D7%9E%D7%A1%D7%99%D7%91%D7%94-%D7%A9%D7%9C%D7%99/.
- 124 אייזנר תיארה את המצעד של 2011 ככולל – לצד קבוצה אנרכיסטית וקבוצה של ליצנים נגד הכיבוש – נוכחות של קבוצות שייצגו זהות ביסקסואליות, פרקטיקות בדס"מ וזהות מזרחית קווירית. ראו Eisner, לעיל ה"ש 106, בעמ' 130; מנגד, חן משגב תיאר כיצד הקבוצה "טרנס במרכז" שפועלת בתוך המרכז העירוני הגאה בתל-אביב עברה דווקא טרנספורמציה מפוליטיקה זהות לפעילות קווירית, ואף שבמקור הייתה אמורה להיות בית לקהילה הטרנסית היא נהפכה למרכז לפעילות רדיקלית שכוללת אג'נדות קוויריות, פמיניסטיות וטרנסג'נדריות. ראו Misgav, לעיל ה"ש 88; משגב דן גם במצעדים הרדיקלים של 2010-11.
- 125 זיו "כביסה שחורה", לעיל ה"ש 97, בעמ' 316-317.
- 126 יונאי "מבט קווירי על הסכסוך הערבי-יהודי", לעיל ה"ש 97, בעמ' 274-275; ראו גם יובל יונאי "אתניות קווירית? לקח מתיאוריה של מיניות לדילמות של סולידריות בעולם רב-תרבותי" *המרחב הציבורי* 80, 104-100 (2008) (להלן: יונאי "אתניות קווירית").
- 127 הקבוצה מגדירה את עצמה כפונה לנשים לסביות, ביסקסואליות, טרנסג'נדרים ואינטרסקס: www.aswatgroup.org.

- 128 הקבוצה מגדירה עצמה כקבוצה של פעילים הומואים, לסביות, ביסקסואלים, טרנסג'נדרים, "מתלבטים", וקוויר: www.alqaws.org/q/en.
- 129 ראו Haneen Maikey, *Signposts from Al Qaws: A Decade of Building a Queer Palestinian*; *Discourse, Bekhssoos* (27.5.2012) www.bekhssoos.com/web/2012/05/alqaws בצד קבוצות אלו יש קבוצה פלסטינית קווירית שמתמקרת בפעילות למען חרם על ישראל, בשם Palestinian Queers for BDS (PQBDS) - www.pqbds.com.
- 130 ראו Haneen Maikey, *The History and Contemporary State of the Palestinian Sexual Liberation*; *Struggle, in THE CASE FOR SANCTIONS AGAINST ISRAEL* 121, 121-129 (Audrea Lim ed., 2012) גם שולחן עגול של פעילות בארגונים אלו "No Pride in Occupation: A Roundtable Discussion" 16:4; GLQ 599 (2010); לדיון בקשר בין פוליטיקה הלהט"ב הפלסטינית לשאלת הפינקווישינג והומולאומיות ראו Jasbir Puar, *The Golden Handuffs of Gay Rights: How Pinkwashing Distors both LGBTIQ and Anti-Occupation Activism*, *The Feminist Wire*, (30.1.2012), [the-golden-handcuffs-of-gay-rights-how-pinkwashing-distorts-both-lgbtiq-and-anti-occupation-activism/](http://thefeministwire.com/2012/01/the-golden-handcuffs-of-gay-rights-how-pinkwashing-distorts-both-lgbtiq-and-anti-occupation-activism/).
- 131 על כך ועל המגבלות של פרקטיקה זו ראו Sangeeta Budhiraja, Susana T. Fried & Alexandra Teixeira, *Spelling it Out: From Alphabets Soup to Sexual Rights and Gender Justice, in DEVELOPMENT, SEXUAL RIGHTS AND GLOBAL GOVERNANCE* 131, 131-144 (Amy Lind ed., 2010).
- 132 על ריבוי האותיות כמסמן כניסה של קבוצות נוספות לייצוג, אך גם כיוצר בלבול, ראו מעיין יחבס "ל"ה, לה"ט, להט"ב, להטב"ק" **סיים אאוט** 18, 7-14.6.2012; לרשימות נוספות בנושא, המעידות גם הן על הבלבול המושגי שנוצר – הן לגבי פרשנות ה-א', הן לגבי המשמעות של קוויריות בהקשר זה והן לגבי האינ-סופיות הפונטציאלית של האותיות והשרירותיות של קביעת הגבולות שלהן ראו, למשל, דני זאק "אני שייך לקהילת הלהט"ב – לא הלהטבא"ק" **מאקו גאוה** (22.3.2012) [www.mako.co.il/pride-](http://www.mako.co.il/pride-news/local/Article-769136a2b6a3631006.htm); ומאמר התגובה: **שירי אייזנר** "הקווירים הא-מיניים והביסקסואלים הם חלק מהקהילה הגאה" **מאקו גאוה** (25.3.2012) [www.mako.co.il/pride-](http://www.mako.co.il/pride-news/local/Article-afe3b419c984631006.htm).
- 133 על משמעות כוז של הרעיון הקווירי ראו Eve K. Sedgwick, *Tendencies* 1-20 (1994).
- 134 על הרעיון הקווירי ראו גרוס וחיו "בין תיאוריה לפוליטיקה", לעיל ה"ש 109, בעמ' 21-25.
- 135 www.facebook.com/events/112977572123113/.
- 136 צריך לציין שהמצעד הרדיקלי של 2011 לווה גם בקמפיין בשם "שווה למי?" – קמפיין אלטרנטיבי לקמפיין "שווה להיות גאה" מטעם המצעד העירוני (ראו www.facebook.com/TelAvivPride?sk=a) שכלל תכנים קוויריים ומפרקי זהויות מעניינים. ראו www.facebook.com/pp_173354076051938); על שני המצעדים ושני הקמפינים ראו גם קלעי, לעיל ה"ש 114; Eisner, לעיל ה"ש 106, בעמ' 130-128; על המצעד של 2011 ראו אייל גרוס "הזדמנות לפוליטיקה קווירית" **העוקץ** (10.6.2011) www.haokets.org/2011/06/10/%D7%94%D7%96%D7%93%D7%9E%D7%A0%D7%95%D7%AA-%D7%9C%D7%A4%D7%95%D7%9C%D7%99%D7%98%D7%99%D7%A7%D7%94-%D7%A7%D7%95%D7%95%D7%99%D7%A8%D7%99%D7%AA/.
- 137 על המגבלות של פוליטיקת הזהויות בהקשר של להט"ב ראו הדי ויטרבו "משבר ההטרסקואליות: הבניית זהויות מיניות בדיני לשון-הרע" **עיוני משפט** לג 5, 27-24 (2010).
- 138 העיגון התאורטי המובהק לביקורות על תפיסות כאלו של שחרור נמצא בכתיבתו של מישל פוקו. מישל פוקו **תולדות המיניות – הרצון לדעת** (גבריאל אש מתרגם, 1996); *The Subject and Power*; 8(4) *CRITICAL INQUIRY* 777 (1982); ראו גם Sedgwick, לעיל ה"ש 133.
- 139 ברור לי שלא זו הייתה כוונת המארגנים והמארגנות, הצועדים והצועדות במצעד הרדיקלי, אך אני חושב שלעיתים הניסיון לנסח פוליטיקה רדיקלית דווקא נופל במלכודת זו.

- 140 ראו, למשל, דני גוטווין "זהות נגד מעמד: רב-תרבותיות כאידיאולוגיה ניאו-ליברלית" תיאוריה וביקורת 19 241 (2001).
- 141 ראו יהודה שנהב "פתח דבר: זהות בחברה פוסט-לאומית" תיאוריה וביקורת 19 5 (2001); לדיון וסקירה של מחלוקת זו על צדדיה השונים ראו יונאי "אתניות קווירית", לעיל ה"ש 126, בעמ' 100-104.
- 142 פרייזר, לעיל ה"ש 120.
- 143 על הברלים בין גרסאות שונות של פוליטיקת זהות ככאלו הכוללות ביקורת המעוגנות בכלכלה פוליטית וכאלו שלא, ולדיון ביקורתית בביקורות על פוליטיקות הזהות, ראו Duggan, לעיל ה"ש 20, בעמ' 79-88.
- 144 שם, טקסט להערות שוליים 20-23 בספר; ראו גם URVASHI VAID, IRRESISTIBLE REVOLUTION: CONFRONTING RACE, CLASS AND THE ASSUMPTIONS OF LGBT POLITICS (2012), ובייחוד בעמ' 1-31.
- 145 גם בתוך המחשבה הליברלית יש המבקרים דיכוטומיה זו. כך, למשל, רונלד דבורקין עמד על כך שלהבדיל מהרעיון של "חירות כרישיון" לעשות מה שאני רוצה, הרעיון של "חירות כעצמאות" בוחר את השאלה של מעמדו של אדם כעצמאי ושווה. ראו RONALD DWORGIN, TAKING RIGHTS SERIOUSLY (1977) 259-265.
- 146 Young, לעיל ה"ש 113; ראו גם יונאי "אתניות קווירית", לעיל ה"ש 126, על "פוליטיקה קווירית של זהות".
- 147 גרוס "דנילוביץ", שטיינר והתיאוריה הקווירית", לעיל ה"ש 31, בעמ' 54.
- 148 לדיון בפונטציאל של תרומת המחשבה הקווירית לתפיסות של זהות דרך הסירוב שלה להכיר בתפיסה מסוימת של זהות כ'נכונה', כדי שהזהות לא תיהפך לאמצעי פיקוח על הזהות וההתנהגות של חברי הקהילה, ולניסיון לפתח פוליטיקה של זהות קווירית, ראו יונאי "אתניות קווירית", לעיל ה"ש 126; יונאי "מבט קווירי על הסכסוך הערבי-יהודי", לעיל ה"ש 97.
- 149 כדוגמה לחידוד של פוליטיקת הזהות בהקשר של מיניות ראו את הדרישה מ"בעלי ברית" בעלי פריבילגיות לסתום את הפה, שירי אייזנר "אני מודעת/ת לפריבילגיות שלי- מה עכשיו?" שחור סגול – אהבה, זעם, גאווה, (24.8.2012) bidyke.wordpress.com/2012/08/24/%D7%90%D7%A0%D7%99-%D7%9E%D7%95%D7%93%D7%A2%D7%AA-%D7%9C%D7%A4%D7%A8%D7%99-%D7%95%D7%95%D7%99%D7%9C%D7%92%D7%99%D7%95%D7%AA-%D7%A9-%D7%9C%D7%99-%D7%9E%D7%94-%D7%A2%D7%9B%D7%A9%D7%99%D7%95/
- 150 על הדרך שבה התגובה להומונורמטיביות מעודדת אצל המתנגדים לה תחרות דיכויים בין זהויות ראו ליהי רוטשילד, דברים בכנס סקס אחר 12 (אוניברסיטת תל-אביב, מאי 2012); על הפוטנציאל הרדיקלי של פוליטיקה קווירית, כזו שבין היתר תערער על יציבותן של קטגוריות זהות בלי לנטוש אותן לחלוטין, ראו גם Cathy Cohen, *Punks, Bulldaggers, and Welfare Queens – The Radical Potential of Queer Politics?*, 3 GLQ 437 (1997).
- 151 לדיון ראו URVASHI VAID, *VIRTUAL EQUALITY* (1996).
- 152 על מתח זה ראו גרוס וזיו, "בין תיאוריה לפוליטיקה", לעיל ה"ש 109.
- 153 על הברל זה ראו את דבריו של Eric Fassin המצוטטים כאן: Aeyal Gross, *Where LGBT Rights and Nationalism Meet*, +972 Magazine (20.4.2011), 972mag.com/where-lgbt-rights-and-nationalism-meet/13515
- 154 לדוגמאות ראו Schulmann, לעיל ה"ש 50; Berthelsen, לעיל ה"ש 76.
- 155 ראו, למשל, מנשר בכותרת *Queers Respond to Tel-Aviv Homophobic Violence, Call for BDS Against Israel* שפורסם על הרצח בברנוער (bdsmovement.net/?q=node/517) על ידי כמה גופים ואינדיבידואלים, ובו דובר על ה"so-called gay-friendly Zionist state". הודגש בו כי יש בישראל אלימות ואפליה נגד להט"ב כמו בכל מקום בעולם. אף כי אכן אין להתכחש לאלו, בפרט לאור הרצח, מנשר מסוג זה למעשה מתעלם מכך שיש דרגות שונות של אלימות ואפליה, מהצמצום היחסי של אפליה ומהמיעוט היחסי של אלימות עד לרצח. על כן, גם אם מוצדק למקם את הרצח בהקשר של אלימות

- בישראל באופן כללי, כפי שעשה המנשר, הרי הוא מהווה דוגמה לאופן שבו הרצון להכחיש את הפתיחות היחסית בתחום בישראל נכשל בכך שהוא מחמיץ את הצורך לדבר דווקא על הפער בין פתיחות זו לבין האלימות הנמשכת של הכיבוש. על כן, מנשר זה – שנפתח בהבעת זעם על הרצח ומסתיים בקריאה להחרם על ישראל – הוא בעיני דוגמה לרדוקטיביות שמשטחת את כל הצורות והרמות של אלימות והדרה, והפכה את המנשר עצמו לבלתי-קוהרנטי.
- 156 ראו המקורות המצוטטים, לעיל ה"ש 108, 111.
- 157 ראו המקורות המצוטטים לעיל בה"ש 154; סכנה נוספת היא שביקורת הפינקווישינג נקלעת למלכודת של התעמולה הישראלית של התמקדות בסוגיית ה'הסברה'.
- 158 על 'כיסוי' בהקשר זה ראו KENJI YOSHINO, COVERING (2006).
- 159 ראו חגי קלעי "פרנדלי, תלוי למי?" **העוקץ** (8.11.2011) www.haokets.org/2011/11/08/%D7%A4 www.haokets.org/2011/11/08/%D7%A4%D7%A8%D7%A0%D7%93%D7%9C%D7%99-%D7%AA%D7%9C%D7%95%D7%99-%D7%9C%D7%9E%D7%99/; חגי קלעי "זרים בביתם: משטור מרחבי והפוליטיקה הקוויירית" **ערב רב** (9.7.2012) erev-rav.com/archives/18937.
- 160 כמה דוגמאות יכולות להמחיש זאת. כאשר עיתונאים הצביעו על כך שמסיבות קווייריות פלסטיניות נערכות בתל-אביב, טענו בצדק פעילים פלסטינים בדיונים ברשות החברתיות נגד ניכוס מסיבות אלו לתעמולה הישראלית. אך, מנגד, אם חלק מהשיח שמבקר את הפינקווישינג טוען שישראל וכפרט תל-אביב אינן ידידותיות באמת ללהט"ב, או למצער ידידותיות רק ללהט"ב יהודיים, הרי השמעת ביקורת כזו בצורה לא ניואנסית מזמינה בתורה את התעמולה שתצביע על קיום מסיבות כאלו בתל-אביב, תעמולה שמתאפיינת במחיקה של סוגיית האפליה והאלימות שפלסטינים חשופים לה בתל-אביב, וחוסר הנגישות של העיר למרבית הפלסטינים שמעבר לקו הירוק. בדומה, יש אמנם להתנגד לניכוס שנעשה – למשל על ידי מייקל אורן, כפי שנדון לעיל – לארגוני להט"ב פלסטיניים, אך הצבעה על קיומם כהוכחה להיעדר הומופוביה ברשות הפלסטינית צפויה לגרור הצבעה על כך שארגונים אלו הוקמו כשבסיסם – הראשוני, לפחות – הוא בישראל שבתוך הקו הירוק, גם אם הם פועלים כיום בשני צידיו, ושהם נהנים מחופש ההתארגנות היחסי שמעניקה ישראל ומהאפשרות של ארגוני להט"ב לפעול בתוכה. מובן שהצבעה על סוגיות אלו אין משמעותה שלהט"ב פלסטינים סובלים מפחות אפליה או דיכוי כפלסטינים ישראלים בשל היותם להט"ב, או שיש בזכויות שהם מקבלים כלהט"ב כדי להקל או לאזן את הפגיעה בהם כפלסטינים, ומובן שיש לצאת נגד השימוש המנכס התעמולתי והפטרונני בפעילות הלהט"ב הפלסטינית.
- 161 לדיון רחב יותר בסוגיה זו ראו Gross, לעיל ה"ש 153. ראו שם גם כיצד הוצגה תכנית של קליטת פליטים על רקע נטייה מינית בכלגיה כצורה של אינסטרומנטליזציה בעייתית של זכויות גייז למטרות לאומיות; לביקורת על שימוש יתר בהומולאומיות ככלי מסביר בצורה העלולה לשתק מאבקי זכויות, ראו Aleardo Zanghellini, *Are Gay Rights Islamophobic: A Critique of Some Uses of the Concept of Homonationalism in Activism and Academia*, 21 Soc.L & Legal Stud. 357 (2012).
- 162 **פרשת המנוח ש.ר.**, לעיל ה"ש 38.
- 163 Lynn Darwich & Haneen Maikay, *From The Belly of Arab Queer Activism: Challenges and Opportunities* **Bekhsoos** (12.10.11), www.bekhsoos.com/web/2011/10/from-the-belly-of-arab-queer-activism-challenges-and-opportunities/; רשימה של Maikay על Al Qaws, לעיל ה"ש 129; Haneen Maikay & Sami Shamali, *International Day Against Homophobia: Between the Western Experience and the Reality of Gay Communities*, **Bekhsoos** (23.5.2011), www.bekhsoos.com/web/2011/05/international-day-against-homophobia-between-the-western-experience-and-the-reality-of-gay-communities/; Ritchie; reality-of-gay-communities/; 571-568 בעמ'.
- 164 ראו Anna M. Agathangelou, M. Daniel Bassichis & Tamara L. Spira, *Intimate Investments: Homonormativity, global lockdown, and the seduction of empire* 100 **RADICAL HIST. REV.** 120 (2008); ראו גם Stychin, לעיל ה"ש 106, בעמ' 967-969; Franke, לעיל ה"ש 75; לדיון בדרך שבה

- דרישת זכויות על ידי להט"ב לבנים לא נותנת תשומת לב לשאלות של גזע וגזענות ראו גם DAMIEN W. RIGGS, PRISCILLA, (WHITE) QUEEN OF THE DESERT (2006).
- 165 לדיון בשאלות אלו ראו Aeyal Gross, *Queer Theory and International Human Rights Law: Does Each Person Have a Sexual Orientation?*, 101 ASIL PROCEEDINGS 129 (2007); Amr Shalkany, *On a Certain Queer Discomfort with Orientalism*, 101 ASIL PROCEEDINGS 125 (2007); RAHUL RAO, *THIRD, WORLD PROTEST: BETWEEN HOME AND THE WORLD* 176-179 (2010); Aeyal Gross, *Post/Colonial Queer Globalization and International Human Rights: The Images of LGBT Rights*, 4 JINDAL GLOBAL LAW REVIEW (forthcoming, 2013).
- 166 Alon Harel, *Pinkwashing and the Fallacies of Gay Politics*, **Hebrew University Law Faculty Blog** (12.5.2012), hebrewu-law.blogspot.co.il/2012/05/pinkwashing-and-fallacies-of-gay.html.
- 167 יהושע גורטלר הביע ביקורת אחרת על ביקורת הפינקווישינג, וטען שבמקום להאשים את ישראל בפינקווישינג יש להאשימה על שלא עשתה די למען זכויות להט"ב ולנצל את ההזדמנות כדי לדרוש ממנה לפרוע את השטר. ראו, Yehoshua Gurtler, *The Pink Elephant and the Israeli-Palestinian Conflict*, **Haaretz** (13.5.2012), www.haaretz.com/opinion/the-pink-elephant-and-the-israeli-palestinian-conflict-1.430034; אכן, חלק מהבעיה היא שישראל לא פעלה די באופן אקטיבי למען זכויות להט"ב, אך ספק לדעתי אם יש צדק בטענתו של גורטלר שלפיה הכרה בזכויות להט"ב תגדיל באופן כללי את הפתיחות והשוויון בחברה הישראלית, ועל כן תהיה לה השפעה חיובית על זכויות אדם בישראל באופן כללי. לעתים ההפך הוא הנכון. ככל שגדלות ומתרבות ההפרות של זכויות אדם בישראל, כך גדל גם הצורך בעלה תאנה כדי לכסות על ערוות זכויות האדם. על כן – בניגוד למה שאולי היינו נוטים לחשוב אינטואיטיבית – אין קורלציה בין ההגנה הכללית על זכויות אדם לבין מצב זכויות להט"ב. בסיטואציה הנוכחית, שבה ישראל מנכסת את זכויות להט"ב כעלה תאנה כזה, זכויות גייז עשויות – כפי שטענתי בטקסט – לשמש גם כלפי פנים וגם כלפי חוץ כדרך לישראל ולפוליטיקאים להרגיש מאוד ליברלים ומתקדמים, תוך שהם יכולים להמשיך ולרמוס את זכויות הפלסטינים. במלים בוטות יותר: הליברליות כלפי להט"ב היא מעין "צינור מפלט" (outlet) שגורם לאנשים מהימין בהומולאומיות החדשה להרגיש מאוד ליברלים ונאורים. זה לא גורם להם להיות יותר דמוקרטיים בהקשרים אחרים, לעתים ההפך: זה מאפשר להם להמשיך לדכא פלסטינים ולהרגיש נאורים כי הם פרו-הומואים. לכן אני חושש שהתקווה של גורטלר צפויה להיות חלולה.
- 168 DANIEL BOYARIN, UNHEORIC CONDUCT – THE RISE OF HETEROSEXUALITY AND THE INVENTION OF THE JEWISH MAN (1997).
- 169 מיכאל גלזומן "הכמיהה להטרוסקסואליות: ציונות ומיניות באלטנוילנד" תיאוריה וביקורת 11 145 (1997).
- 170 שם, בעמ' 148.
- 171 מיכאל גלזומן הגוף הציוני: לאומיות, מגדר ומיניות בספרות העברית החדשה (2007).
- 172 מונה שמוזהה עם מקס נורדאו; ראו מקס נורדאו "יהדות השרירים" כתבים ציונים ספר א': נאומים ומאמרים 187-188 (התשט"ו).
- 173 GEORGE L. MOSSE, THE IMAGE OF MAN: THE CREATION OF MODERN MASCULINITY 147-154 (1996).
- 174 על הגנדה זו ראו איב קוסופסקי סדג'ויק "האפיסטמולוגיה של הארון" תיאוריה וביקורת 37 284 (2010).
- 175 לדיון נרחב יותר בפרדוקס זה ראו גרוס "מיניות, גבריות צבא ואזרחות", לעיל ה"ש 24; על המורכבות של היחס בין ציונות להומוסקסואליות ראו גם Solomon, לעיל ה"ש 46.
- 176 רז יוסף לדעת גבר: מיניות, גבריות ואתניות בקולנוע הישראלי (2010).
- 177 עפרי אילני "נגע נפוץ במזרח": תיאורים של משכב זכר בתקופת המנדט" סקס אחר: אנתולוגיה קווירית ישראלית (אייל גרוס, עמליה זיו ורז יוסף עורכים, עתיד להתפרסם).

- 178 אילני, שם; את דברים אלו יש לקרוא באופן רחב יותר ובהקשר של המאפיינים האוריינטליסטים בציונות. ראו אלה שוחט **הקולנוע הישראלי: היסטוריה ואידיאולוגיה** פרק 1 (1991); בדומה לאילני, יוסי דוד הצביע על כיצד כשהומוסקסואליות היתה לא לגיטימית ונתפסה כמחלה היא נחשבה כתופעה של 'אחרים' ופרימיטיבים (לרבות מוסלמים), וכשקיבלה לגיטימציה, ייצוגה נהפך להיות כזה שמראה עד כמה אותם 'אחרים' הם פרימיטיבים בכך שאינם מקבלים אותה. יוסי דוד "בין דם לדם ובין דין לדין - נשף המסכות של הקולוניאליזם הציוני" **טיפול שורש - עיתון שחור** (16.3.2012). rootcanalbm.wordpress.com/2012/03/16/1111-6; על ההשלכות של תפיסת הלהט"ב כאירופאים ולבנים על מהגרים מברית-המועצות לשעבר ועל יחסם למזרחים ולערבים ראו: Adi Kuntsman, *Queerness as Europeaness: Immigration, Orientalist Visions and Racialized Encounters in Israel/Palestine*, **darkmatter** (2.5.2008), www.darkmatter101.org/site/2008/05/02/queerness-as-europeaness-immigration-orientalist-visions-and-racialized-encounters-in-israelpalestine/.
- 179 גרוס "מיניות, גבריות צבא ואזרחות", לעיל ה"ש 24, בעמ' 173-181; ראו גם לקשר בין זהות הומואית, גלובליזציה ו"התנרמלות" ישי בלנק "אין מולדת להומואים: גלובליזציה, פירוק מרחבי והגטו ההומו-לסבי" **תיאוריה וביקורת** 23 83 (2003).
- 180 גרוס, שם, בעמ' 158-161; על המקום המורכב של מזרחיות בקהילה הקווירית ראו יעל משעלי "עד החתונה זה יעבור": מזרחיות מפרספקטיבה לסבית" **תיאוריה וביקורת** 35 255 (2009); על הדרך שבה התרבות ההומואית בישראל מכחישה יסודות של אתניות המשתתפים בכינונה ראו רז יוסף "אתניות ופוליטיקה מינית: המצאת הגבריות המזרחית בקולנוע הישראלי" **תיאוריה וביקורת** 25 31, 55-60 (2004).
- 181 ראו טובי פנסטר ואיתי מנור "אזרחות עירונית הומו-לסבית במרחב התל אביבי והירושלמי" **סוציולוגיה ישראלית** יב 7, 23-26 (2010); על תפקידה של העירייה בתמיכה בקהילה ראו גם אלפסי ופנסטר, לעיל ה"ש 88, בעמ' 287-288.
- 182 ראו קלעי, לעיל ה"ש 113.
- 183 ראו את אתר הקמפיין: telavivgayvibe.atraf.com והאתר החדש יותר www.tel-aviv-gay-vibe.com. הצלחתו מתבטאת בין היתר בזכייתה של תל-אביב בתואר היעד הנחשק לתיירות גאה בעולם בשנת 2012, בחירה שגם זכתה לביקורות על היותה חלק מהפינקווינג. ראו אילן ליאור "תל אביב גאה: ורודה מבחון, אפורה מבפנים" **הארץ** (13.1.2012) www.haaretz.co.il/news/education/1.1616416; גיא ארליך ואודיה גנור "קוויר באופן ביקורתי: תל אביב באמת טובה לגייז?" **עכבר העיר** (20.1.2012) www.mouse.co.il/CM.articles_item,1627,209,65850.aspx; טל שלו "ישראל' הגאה בעולם", או סתם צבועה בוורוד" **וואלה חדשות** (6.1.2012) www.walla.co.il/?w=90/1891771.
- 184 הלבסטם עמדה על זמן המשפחה - והזמן היצרני - כלוח זמנים הטרונומטיבי שמתאפיין בהשכמה מוקדמת והליכה מוקדמת לישון, ומובנה על פי מה שנתפס כצרכים ובריאות של ילדים. מנגד, הסובייקט הקווירי חורג מלוח זמנים זה, *Judith Halberstam, Queer Temporality and Postmodern Geographies*, **In A QUEER TIME AND PLACE: TRANSGENDER BODIES, SUBCULTURAL LIVES** 10 (2005).
- 185 הירש, לעיל ה"ש 90.
- 186 Hochberg, לעיל ה"ש 111, בעמ' 510-511.
- 187 ראו ה"ש 76 ו-161.

